

**РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА**

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА

У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

ЗА ПЕРИОД 2006. - 2010. ГОДИНА

Бања Лука, јуни 2007. године

С А Д Р Ж А Ј

1. Уводне напомене	02
1.1. Мала и средња предузећа – дефиниција и значај	03
1.2. Макроекономски амбијент у којем послују МСП у РС	04
2. Анализа стања МСП у Републици Српској	08
2.1. Структура МСП и предузетника у РС	08
2.2. Анализа институционалне подршке МСП	11
2.3. Анализа финансијске подршке МСП-у	17
2.3.1. Подршка јавног сектора	17
2.3.2. Финансијска понуда комерцијалних банака	18
2.3.3. Финансијска понуда микрокредитних организација	19
2.3.3. Финансијска понуда лизинг кућа	19
3. Идентификација препрека за развој МСП у РС	20
3.1. Административно-правне препреке	20
3.2. Економске препреке	21
3.3. Друштвено-политичке и кадровске препреке	24
3.4. Демографско-социолошке препреке	25
3.5. Препреке карактеристичне за регионални развој	25
3.6. Остале препреке	26
4. Идентификација потенцијала за развој МСП у РС	27
4.1. Природни ресурси	27
4.1.1. Пољопривредно земљиште	27
4.1.2. Шумски ресурси	28
4.1.3. Водни потенцијал	29
4.1.4. Природне љепоте и остали туристички потенцијали	29
4.2. Геостратешки потенцијали	29
4.3. Демографски потенцијали	30
4.4. Тржишни потенцијали	32
4.5. Привредна традиција	32
4.6. Потенцијали кључних привредних дјелатности	33
4.7. Развојни потенцијал руралних подручја	37
5. SWOT анализа	38
6. Стратешки циљеви и подстицајне мјере за МСП у РС за период 2006. - 2010. година	40
6.1. Визија развоја и стратешки циљеви	40
6.2. Оперативни циљеви	40
6.2.1. Јачање финансијске подршке МСП и предузетништва	40
6.2.2. Убрзање поступка и смањење трошкова регистрације пословних субјеката	41
6.2.3. Смањење фискалног оптерећења и пореска политика ка МСП	42
6.2.4. Јачање институционалне подршке развоја МСП	42
6.2.5. Стварање и развој предузетничке инфраструктуре	43
6.2.6. Партнерство и кластеризација МСП	43
6.2.7. Образовање предузетника	43
6.2.7.1. Средњешколско стручно образовање	43
6.2.7.2. Високошколско образовање	44
6.2.7.3. Неформално образовање и стицање вјештина	44
6.2.8. Јачање иновацијске и технолошке конкурентности МСП	45
6.2.9. Јачање улоге информационо-комуникационих технологија у развоју МСП	45
6.2.10. Интернационализација МСП, стране инвестиције и дијаспора	46
6.2.11. Интегрисање принципа полова у развоју МСП са посебним нагласком на јачање женског предузетништва	47
6.3. Програми подстицаја развоја МСП за период 2006. – 2010. година	48
7. Матрица програма подстицаја са носиоцима и временским оквиром	53
7.1. Планирани извори подстицајних средства за спровођење Стратегије развоја МСП у РС за период 2006. - 2010. година	56
8. Мониторинг спровођења Стратегије развоја МСП у РС за период 2006.-2010. година	56

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Стратегија развоја малих и средњих предузећа у Републици Српској за период 2006.- 2010. год. има за циљ да креира оквир за стварање динамичног, конкурентног и извозно оријентисаног сектора малих и средњих предузећа у Републици Српској у наредном петогодишњем периоду.

Најзначајнији друштвени и привредни ефекти који ће се постићи успјешном реализацијом Стратегије биће повећање запослености, повећање извоза, смањење платног дефицита, равномјернији регионални развој и јачање материјалне основе за образовање, здравство, и друге важне друштвене дјелатности. Анализа стања у области малих и средњих предузећа са приједлогом мјера за побољшање услова пословања, која чини полазну основу за Стратегију, показује да су стратешки циљеви реални и оствариви.

Остварењем стратешких циљева однос броја малих и средњих предузећа и предузетничких радњи односно малих и средњих правних субјеката према укупном броју становника, као и број запослених у овом сектору у Републици Српској значајно ће се приближити просјеку у Европској Унији.

Стратегију је обрадила Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа у сарадњи са научним сарадницима: проф. др Јанко Цвијановић, Универзитет у Београду, проф. др Миленко Достић, Универзитет у Сарајеву, проф. др Вујо Вукмирица и проф. др Сретко Кошпић, Универзитет у Бањој Луци, који су обрадили кључне сегменте Стратегије: Потенцијали за развој МСП; Препреке за развој МСП; Извозна конкурентна способност МСП и Визија дугорочног развоја МСП са кључним програмима које требају створити пословни амбијент за развој МСП у Републици Српској. Методолошки приступ у изради Стратегије полази од сљедећих принципа: усклађеност са Европском повељом за мала предузећа, секторски приступ развоју малих и средњих предузећа, уједначење регионалног развоја Републике Српске и јачање локалних иницијатива.

Усклађеност са Европском повељом за мала предузећа огледа се нарочито кроз јефтине и брже покретање малих предузећа, боље законодавство и прописе, опорезивање и финансијску подршку, образовање и обуку за предузетништво, развијање техничко-иновативних и организационих знања, боље коришћење јединственог тржишта, имплементацију информационо-комуникационих технологија и ефикасније представљање интереса МСП на међународном и државном нивоу.

У циљу што ефикаснијег и рационалнијег кориштења недовољних финансијских средстава, неопходно је фокусирати подстицајне мјере на мањи број привредних сектора и то првенствено на прехрамбени, дрвопрерађивачки, туристички, металопрерађивачки и сектор информационо-комуникационих технологија.

С обзиром на врло неуједначен регионални развој Републике Српске у Стратегији је предвиђено посебно подстицање мање развијених и пограничних подручја. За реализацију ових активности неопходно је формирање регионалних развојних центара Агенције и усмјеравање средстава у зависности од степена развијености регија.

За развој МСП од приоритетне важности је стварање развојног амбијента на локалном нивоу, па је у Стратегији поклоњена велика пажња развоју локалне институционалне и предузетничке инфраструктуре: локалне агенције, одјељења за привреду, инфо пултови, пословни инкубатори и пословне зоне.

Праћење реализације Стратегије ће вршити Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа у сарадњи са Министарством за привреду, енергетику и развој кроз полугодишње извјештаје који ће се подносити Влади РС и годишње извјештаје Народној скупштини Републике Српске.

1.1. Мала и средња предузећа – дефиниција и значај

Мала и средња предузећа су главни носилац развоја привреде европских земаља. Важни су покретачи иновација, запослења, те социјалне и локалне интеграције у Европи.

Европска повеља за мала предузећа, која је обавезна за све земље чланице Европске уније, земље кандидате за чланство у Европску Унију и земље Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија, Србија и Црна Гора и Косово), истиче десет подручја који су значајни за побољшање пословног окружења за мала предузећа, а односе се на реформу закона, приступ финансијама, пословно заступање, образовање у предузетништву, конкурентност и др.

Босна и Херцеговина је потписала Европску повељу за мала предузећа у јуну 2003. године. Заједно са другим земљама Западног Балкана, Босна и Херцеговина доставља годишње извјештаје Европској комисији о оствареним циљевима Повеље. Спровођење циљева зацртаних Повељом представља веома значајан корак ка чланству у Европску Унију.

Шта су то мала и средња предузећа?

Постоје различите дефиниције малих и средњих предузећа. У Великој Британији мала предузећа се дефинишу као субјекти који имају до 200 запослених, у Француској мала предузећа запошљавају од 6 до 50, односно до 100 или 200 запослених, средња од 51 до 500 запослених, док се на примјер у Њемачкој, за дефинисање малих и средњих предузећа поред броја запослених, узима у обзир и укупни годишњи приход.

Према одредбама ЕУ мала и средња предузећа имају мање од 250 запослених, годишњи промет мањи од 40 милиона еура и управљачки су независна.

Према ОЕЦД дефиницији мала и средња предузећа имају мање од 500 запослених, мада се свакој земљи оставља простор да овај број смањи или повећа (у неким земљама 100 или чак 300 запослених представља горњу границу). Микро предузећа имају 1- 4 запослених, врло мала 5- 19, мала 20 – 99 и средња предузећа 99 – 500 запослених.

У Босни и Херцеговини не постоји јединствена, заједничка дефиниција МСП. Министарство вањске трговине и економских односа БиХ је крајем 2004. године покренуло иницијативу за дефиницију концепта малих и средњих предузећа на нивоу државе с обзиром да се на ентитетским нивоима користе различите дефиниције.

У Републици Српској, према Закону о подстицању развоја малих и средњих предузећа („Службени гласник РС“, бр. 64/02), предузећа се према величини разврставају на мала и средња у зависности од:

- просјечног броја запослених
- укупног прихода од продаје
- збира билансне активе.

У складу с тим мала предузећа се дефинишу као правна лица која:

- запошљавају просјечно годишње од 11 до 50 радника,
- остварују укупни годишњи приход од продаје до 4.000.000,00 конвертибилних марака, или имају збир билансне активе у вриједности до 2.000.000,00 конвертибилних марака.

У оквиру малих предузећа разликујемо и микро предузећа која запошљавају просјечно годишње од десет радника.

Средња предузећа су правна лица која:

- запошљавају просјечно годишње од 51 до 250 радника,
- остварују укупни годишњи приход од продаје до 20.000.000,00 конвертибилних марака, или имају збир билансне активе у вриједности до 10.000.000,00 конвертибилних марака.

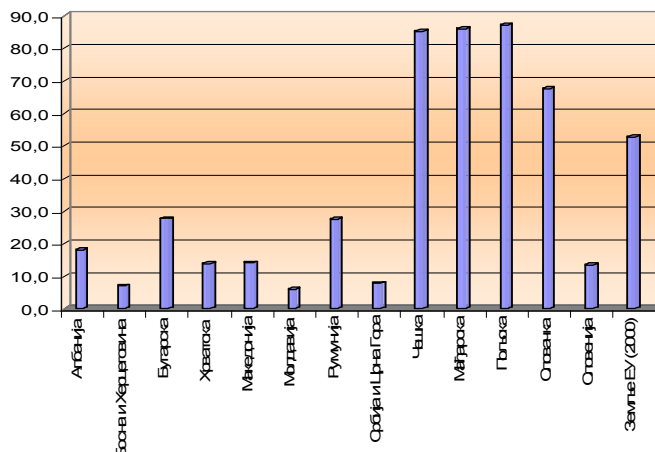
У циљу усклађивања дефиниције малих и средњих предузећа у РС са директивама ЕУ предвиђена је измјена у Закону о подстицању развоја малих и средњих предузећа у првој половини 2006. године.

Према подацима Европске банке за обнову и развој, у већини земаља Југоисточне Европе учешће МСП у бруто домаћем производу је више од 50%. Слика 1.1. приказује број МСП на 1000 становника у земљама Југоисточне Европе и земљама чланицама ЕУ у 2002. години.¹

Босна и Херцеговина (7), Молдавија (6,1) и Србија и Црна Гора (7,8), су у 2002. години имале најмањи број малих и средњих предузећа на 1000 становника у односу на остале земље региона.

¹ Извор: European Bank for Reconstruction and Development, Spotlight on south-eastern Europe, 2004

Највећи број МСП на 1000 становника имале су Пољска (87), Мађарска (85,9) и Чешка (85,1).



Слика 1.1. Број МСП на 1000 становника у земљама Југоисточне Европе

Да би се оваква слика о малим и средњим предузећима у Босни и Херцеговини побољшала, потребно је створити што повољније окружење за развој овог сектора.

1.2. Макроекономски амбијент у којем послују МСП у РС

Макроекономски амбијент у којем послују МСП у Републици Српској односно стање укупне привреде Републике Српске приказано је кроз неколико основних показатеља, као што су: бруто домаћи производ, индустријска производња, остварени робни промет са иностранством - увоз и извоз, показатељи запослености и стопа инфлације.

Као извор података кориштени су подаци Републичког завода за статистику РС.

Бруто домаћи производ у Републици Српској обрачунат је производном методом која је заснована на концепту система националних рачуна по којем се осим производних дјелатности у обзир узимају и непроизводне дјелатности као што су финансијско посредовање, образовање, здравство, државна управа, друштвене организације и сл.

Бруто домаћи производ се састоји од бруто додате вриједности и пореза на промет умањеног за субвенције.

Вриједност бруто домаћег производа у Републици Српској и његова динамика раста за период 2002 - 2004. година приказани су у табели 1.1 и слици 1.2.

Табела 1.1. Бруто домаћи производ у Републици Српској за период 2002 - 2004. година

Показатељ/година	2002.	2003.	2004.
Бруто домаћи производ у тржишним цијенама (у хиљ. КМ)	3417542	3717022	4225687
Бруто домаћи производ по становнику (КМ)	2348	2539	2871
Индекс раста БДП		108.8	113.7

Извор: Републички завод за статистику РС



Слика 1.2. БДП у Републици Српској за период 2002 - 2004. година

Раст бруто домаћег производа у Републици Српској је забиљежен и у 2003. и 2004. години. Бруто домаћи производ у 2003. години, у односу на бруто домаћи производ 2002. године, порастао је за 8,8% што је последица раста бруто додате вриједности која порасла за 10,8% и раста прихода од пореза на промет за 1,2%. Оваква промјена је последица постепеног опоравка индустријске производње која је у 2003. години забиљежила раст од 5,7%.

Бруто домаћи производ по становнику у 2003. години износио је 2.539 КМ док је у 2002. години износио 2.348 КМ.

Раст бруто домаћег производа у 2004. години за 13,7% последица је раста бруто додате вриједности за 15,6% и раста прихода од пореза на промет за 5,7%. Индустријска производња је такође забиљежила раст од 9,7%. У 2004. години је такође обиљежен раст и бруто домаћег производа по становнику на 2.871 КМ.

Вриједност бруто домаћег производа и бруто додате вриједности и њихова структура по дјелатностима као и индекс раста за период 2002 - 2004. година приказан је у табели 1.2.

Табела 1.2. Структура бруто домаћег производа и бруто додате вриједности у Републици Српској по дјелатностима за период 2002 - 2004. година

	Бруто додата вриједност у основним цијенама (у хиљ. КМ)			Структура у %			Индекс	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003/ 2002	2004/ 2003
Пољопривреда и шумарство	568596	505912	636609	21,1	16,9	18,4	89,0	125,8
Рибарство	1155	974	1593	0,0	0,0	0,0	84,3	163,6
Вађење руде и камена	41135	52202	71321	1,5	1,7	2,1	126,9	136,6
Прерађивачка индустрија	231552	251372	286575	8,6	8,4	8,3	108,6	114,0
Производња и снабдјевање ел. енергијом, гасом, паром и топлим водом	174806	262375	294820	6,5	8,8	8,5	150,1	112,4
Грађевинарство	192586	160531	180578	7,1	5,4	5,2	83,4	112,5
Укупно производне дјелатности	1209830	1233366	1471496	44,8	41,2	42,6	101,9	119,3
Трговина на мало и велико	346238	446886	574071	12,8	14,9	16,6	129,1	128,5
Хотели и ресторани	100175	123486	154948	3,7	4,1	4,5	123,3	125,5
Саобраћај и везе	322721	343982	356204	12,0	11,5	10,3	106,6	103,6
Финансијско посредовање	99722	123858	138858	3,7	4,1	4,0	124,2	112,1
Активности у вези с некретнинама	46184	47723	53792	1,7	1,6	1,6	103,3	112,7
Државна управа	373182	397267	408229	13,8	13,3	11,8	106,5	102,8
Образовање	127722	135813	151186	4,7	4,5	4,4	106,3	111,3
Здравство	122672	143333	155847	4,5	4,8	4,5	116,8	108,7
Остало	39409	88580	107789	1,5	3,0	3,1	224,8	121,7
Укупно услужне дјелатности	1578025	1850928	2100924	58,4	61,9	60,8	117,3	113,5
FISIM ²	-87662	-93019	-114292	-3,2	-3,1	-3,3		
Укупно по дјелатностима	2700193	2991275	3458128	100,0	100,0	100,0	110,8	115,6
Порез на производе и услуге	717349	725747	767559					
БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД	3417542	3717022	4225687				108,8	113,7

Извор: Републички завод за статистику РС

У структури бруто домаћег производа у Републици Српској у периоду 2002 - 2004. година највеће учешће у односу на остале дјелатности имају пољопривреда и шумарство. Учешће индустријске производње и производних услуга је на ниском нивоу што се одражава и на остале макроекономске индикаторе као што су стопа запослености, спољнотрговински биланс и др.

² FISIM представља разлику између потраживања по основу камата (активне камате) и обавеза по каматама (пасивне камате) за институционалне јединице финансијског посредовања. Овом ставком је извршена корекција бруто додате вриједности за ниво укупне економије.

У 2004. години је у односу на 2003. годину остварен раст производних дјелатности за 19,3% од чега је највећи раст остварен у рибарству (63,6%), који је у директној вези са повећањем броја и растом постојећих МСП која су доминантна у овој привредној дјелатности, и вађењу руде и камена (36,6%) што за собом повлачи раст броја МСП у разним пратећим производним и услужним дјелатностима.

Учешће услужних дјелатности у структури бруто домаћег производа је веће у односу на производне дјелатности па је тако са 58,4% у 2002. години њихово учешће порасло на 60,8% у 2004. години што је последица раста: трговина на велико и мало (28,5%) и хотели и ресторани (25,5%).

Индустријска производња је повећана и у 2003. и 2004. години па је тако у 2003. години у односу на 2002. годину раст индустријске производње износио 5,7% а у 2004. години 9,7% у односу на исти период 2003. године. Највећи раст остварен је у вађењу руде и камена и прерађивачкој индустрији.

Табела 1.3. Индекс физичког обима индустријске производње у периоду 2002- 2004.година

Индустријска производња/период	2003/2002	2004/2003
Укупно индустријска производња	105,7	109,7
Вађење руде и камена	122,4	136,7
Прерађивачка индустрија	99,5	107,2
Производња и снабдјевање електричном енергијом, гасом, паром и топлим водом	116,3	105,7

Извор: Републички завод за статистику РС

Спољнотрговинска робна размјена Републике Српске у 2004. години је повећана за 29,9% у односу на 2002. годину док дефицит спољнотрговинске размјене премашује 2 пута вриједност оствареног извоза.

Покривеност увоза извозом у 2002. години износила је 26,13%, 2003. године 24,94% а 2004. године покривеност увоза извозом је била 31,19%. Разлог томе је покретање неколико значајних капацитета као што су Творница глинице Бирач, Нови рудници Љубија и др.

Најзначајнији спољнотрговински партнери РС у увозу су сусједне земље односно бивше југословенске републике (Србија и Црна Гора, Хрватска и Словенија), Италија и СР Њемачка.

Укупна вриједност увоза у Републику Српску у 2003. години износила је 2.150.546 хиљада КМ што је за 0,6% мање у односу на увоз остварен у 2002. години. У 2004. години повећана је укупна вриједност увоза за 25,7% и износила је 2.702.771 хиљада КМ а најважнији партнери РС су били Србија и Црна Гора (26,2%), Хрватска (11,3%), СР Њемачка (9,1%) и Италија (9,0%).

Највеће учешће у увозу заузима роба широке потрошње од којих се велики дио може производити у Републици Српској што представља значајну могућност за оснивање нових МСП уз обезбјеђење адекватних подстицаја за њихово оснивање.

Табела 1.4. Робни промет Републике Српске са иностранством – увоз (у хиљ. КМ)

Земља/година	Увоз				Индекси	
	2002	2003	2004	I-VII 2005	2003/2002	2004/2003
Србија и Црна Гора	553.087	487.951	706.832	394.197	88,2	144,9
Словенија	246.092	157.303	158.961	80.483	63,9	101,1
СР Њемачка	157.192	215.309	244.592	160.152	137,0	113,6
Аустрија	165.079	89.415	121.167	68.348	54,2	135,5
Италија	155.649	149.578	243.614	164.283	96,1	162,9
Хрватска	236.434	254.865	305.518	131.499	107,8	119,9
Мађарска	160.976	191.054	155.599	58.671	118,7	81,4
Остале земље	489.858	605.071	766.488	468.493	123,5	126,7
УКУПНО	2.164.367	2.150.546	2.702.771	1.526.126	99,4	125,7

Извор: Републички завод за статистику РС

У 2003. години вриједност укупног извоза износила је 536.250 хиљада КМ што је за 5,2% мање него у 2002. години. Раст извоза од 57,2% у односу на 2003. годину остварен је у 2004. години и износио је 842.920 хиљада КМ.

Најзначајнији спољнотрговински партнери РС у извозу су били Србија и Црна Гора (30,6%), Литванија (13,2%), Италија (12,6%) и Хрватска (10,4%).

Табела 1.5. Робни промет Републике Српске са иностранством - извоз (у хиљ. КМ)

Земља/година	Извоз				Индекси	
	2002	2003	2004	I-VII 2005	2003/2002	2004/2003
Србија и Црна Гора	277.868	222.617	258.029	117.751	80,1	115,9
Литванија			110.913	62.111		
Словенија	33.763	37.426	60.519	41.139	110,8	161,7
СР Њемачка	29.747	28.966	53.503	33.061	97,4	184,7
Аустрија	11.728	15.302	19.589	18.201	130,5	128,0
Италија	62.949	55.116	106.397	67.748	87,6	193,0
Хрватска	50.480	58.386	87.993	60.644	115,7	150,7
Остале земље	99.112	118.437	145.977	191.177	119,5	123,3
УКУПНО	565.647	536.250	842.920	591.832	94,8	157,2

Извор: Републички завод за статистику РС

У периоду јануар - јули 2005. године обим спољнотрговинске размјене Републике Српске са иностранством износио 2.117.958 хиљада КМ од чега се на извоз односи 591.832 хиљаде КМ а на увоз 1.526.126 хиљада КМ. Спољнотрговински дефицит за период јануар-јули 2005. године износио је 934.294 хиљаде КМ. Покривеност увоза извозом износи 38,8%.

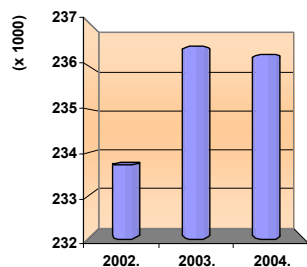
Укупан број запослених у 2004. години износио је 236.239 запослених што је за 1,1% веће у односу на 2002. годину.

Структура запослених у РС по дјелатностима показује смањење броја радника у производним дјелатностима а посебно у прерађивачкој индустрији, док је највећи број запослених у трговини. Смањење броја запослених у производним дјелатностима је у највећој мјери посљедица процеса приватизације и отпуштања великог броја радника.

Табела 1.6. Број запослених у Републици Српској по дјелатностима за период 2002 - 2004. година

Дјелатност/година	2002	2003	2004
Пољопривреда, лов и шумарство	9913	9567	8817
Рибарство	279	311	304
Вађење руде и камена	3778	3800	3537
Прерађивачка индустрија	66057	63270	59107
Производња и снабдјевање ел. енергијом, гасом, паром и топлом водом	9470	9454	9415
Грађевинарство	13135	12249	11815
Укупно производне дјелатности	102632	98651	92995
Трговина на мало и велико	34281	37090	40272
Хотели и ресторани	11664	13310	13709
Саобраћај и везе	14333	14653	14511
Финансијско посредовање	3119	2815	2604
Активности у вези с некретнима	5068	5408	5688
Државна управа	19870	20412	19892
Образовање	14847	15272	16018
Здравство	14237	14332	14396
Остало	13667	14499	16156
Укупно услужне дјелатности	131086	137791	143246
УКУПНО	233718	236438	236239

Извор: Републички завод за статистику РС

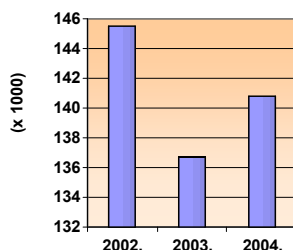


Слика 1.3. Запослени у РС
у периоду 2002 - 2004. година

Табела 1.7. Лица која траже запослење за период 2002 - 2004. година

Број лица која траже запослење/година	2002.	2003.	2004.
Број лица која траже запослење	145.490	136.726	140.837

Извор: Републички завод за статистику РС



Слика 1.4. Лица која траже запослење
у периоду 2002 - 2004. година

Стопа инфлације, мјерена стопом раста цијена на мало, у периоду од 2002. до 2004. година је била на веома ниском нивоу и с обзиром на врло високе каматне стопе (9 - 12%) негативно је утицала на инвестициону активност и развој МСП.

Инфлација је са 1,7% у 2002. години повећана на 1,9% у 2004. години. Највећи утицај на раст цијена у 2004. години имали су повећање цијена индустријских прехранбених производа (3,0%) и пољопривредних производа (2,2%).

Табела 1.8: Стопа инфлације за период 2002 - 2004. година

Годишња стопа инфлације (%)	2002	2003	2004
	1,7	1,8	1,9

2. АНАЛИЗА СТАЊА МСП У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

2.1. Структура МСП и предузетника у Републици Српској

За анализу стања МСП кориштени су подаци Фонда ПИО РС и Републичког завода за статистику РС. Свака од ових институција има различите изворе података. Фонд ПИО РС има властиту базу података малих и средњих правних лица, гдје су укључена сва правна лица РС. С друге стране Завод за статистику комбинује двије базе података: АПИФ-ова база (предузећа која редовно подносе годишње финансијске извјештаје) и властиту базу података новорегистрованих предузећа (нема евиденције о deregистрацији) због чега је број МСП знатно мањи од броја малих и средњих правних лица.

Ова неусклађеност показује потребу за убрзавањем процеса дефинисања законског и институционалног оквира за формирање јединственог регистра привредних субјеката. На тај начин би се могли пратити параметри који се односе на све привредне субјекте, па тако и МСП, чиме би се прецизније дефинисали планови активности за њихов подстицај и подстицај привреде уопште.

Као критериј за подјелу предузећа по величини кориштен је број запослених, јер се показало да су други критерији прилично непоуздани. Структура малих и средњих правних лица и предузетника у Републици Српској у 2002. и 2005. години приказана према подацима Фонда ПИО РС је у табели 2.1.

Табела 2.1. Структура малих и средњих правних лица и предузетника у Републици Српској према Фонду ПИО РС у 2002. и 2005. години

Величина правног лица	Број малих и средњих предузећа и других правних лица		Укупан број правних лица и предузетника		Структура укупног броја правних лица и предузетника (%)	
	2002.	2005.	2002.	2005.	2002.	2005.
Микро	9.486	11.585	26.281	36.898	90,0	91,3
Мала	2.023	2.470	2.088	2.598	7,2	6,4
Средња	824	899	824	901	2,8	2,3
Укупно:	12.333	14.954	29.193	40.397	100 %	100 %

Видљиво је да се број малих и средњих правних лица и предузетника у РС повећао са 29.193 у 2002. години на 40.397 у 2005. години што представља повећање од 38,4%. Број малих и средњих предузећа и других правних лица у овом периоду повећао се са 12.333 у 2002. години на 14.954 у 2005. години што представља повећање од 21,3%.

У структури укупног броја малих и средњих правних лица и предузетника доминирају мали субјекти који запошљавају од 1 до 10 запослених чије учешће је у 2002. години износило 90,0 % а у 2005. години 91,3 %.

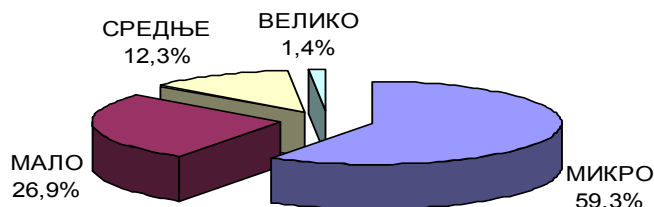
Структура предузећа према величини у РС у периоду од 2002. до 2004. година према Републичком заводу за статистику РС приказана је у табели 2.2.

Табела 2.2. Структура предузећа према Републичком заводу за статистику РС 2002. - 2004. год.

ПРЕДУЗЕЋЕ	2002		2003		2004	
	Број предузећа	у %	Број предузећа	у %	Број предузећа	у %
МИКРО	3847	59,6	3856	58,9	3984	59,3
МАЛО	1649	25,5	1743	26,6	1809	26,9
СРЕДЊЕ	851	13,2	847	12,9	829	12,3
ВЕЛИКО	111	1,7	106	1,6	96	1,4
УКУПНО	6458	100,0	6552	100,0	6718	100,0

Извор: Републички завод за статистику РС

Највеће учешће у структури предузећа у посматраном периоду имају микро, затим мала и средња предузећа, док велика предузећа имају најмање учешће.



Слика 2.1. Структура предузећа према величини у РС у 2004. години

Поред тога што микро предузећа имају доминантно учешће у структури предузећа евидентно је да се тај проценат из године у годину смањује. Ово се може објаснити чињеницом да су то углавном предузећа која се баве трговачком дјелатношћу која нису успјела одговорити конкуренцији великих трговачких центара која су у овом периоду ушла на тржиште Републике Српске. С друге стране, учешће малих предузећа у структури предузећа у посматраном периоду се повећава, док се број средњих предузећа константно смањује.

У периоду од 2002. до 2004. године забиљежен је тренд раста укупног броја малих и средњих предузећа на територији РС (табела 2.3.)

Табела 2.3. Раст броја малих и средњих предузећа за период 2002 - 2004. година

ПРЕДУЗЕЋЕ	ИНДЕКС РАСТА	
	2003/2002	2004/2003
МИКРО	100,2	103,3
МАЛО	105,7	103,8
СРЕДЊЕ	99,5	97,9
УКУПНО	101,6	102,7

Извор: Републички завод за статистику РС

Највећи индекс раста у овом периоду имају мала предузећа затим микро, док средња предузећа показују тренд опадања, што се може објаснити чињеницом да је у овом периоду дошло до ликвидације великог броја средњих предузећа са већинским државним капиталом или до њихове трансформације у мала предузећа приватизацијом државног капитала и отпуштањем великог броја радника.

Што се тиче учешћа запослених у МСП у укупном броју запослених у Републици Српској МСП имају доминантно учешће (59,5% у 2004. години).

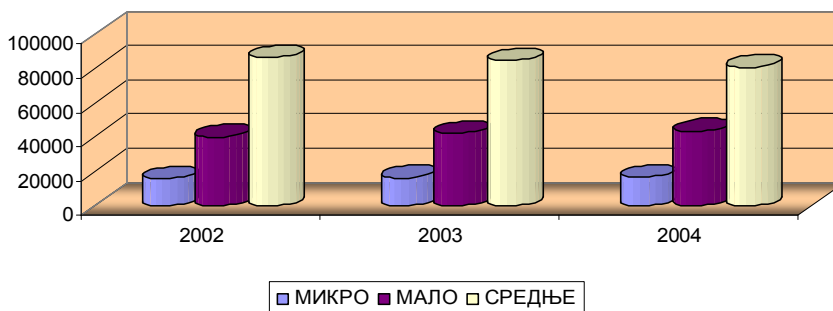
Табела 2.4. Учешће запослених у МСП у укупном броју запослених у РС

	2002	2003	2004
УКУПАН БРОЈ ЗАПОСЛЕНИХ У МСП	141825	142757	140504
УКУПАН БРОЈ ЗАПОСЛЕНИХ У РС	233718	236438	236239
СТРУКТУРА У %	60,7	60,4	59,5

Извор: Републички завод за статистику РС

Највећи раст броја запослених, у периоду од 2002. до 2004. године, остварен је у малим предузећима, затим у микро предузећима, док број запослених у средњим предузећима биљежи тренд опадања.

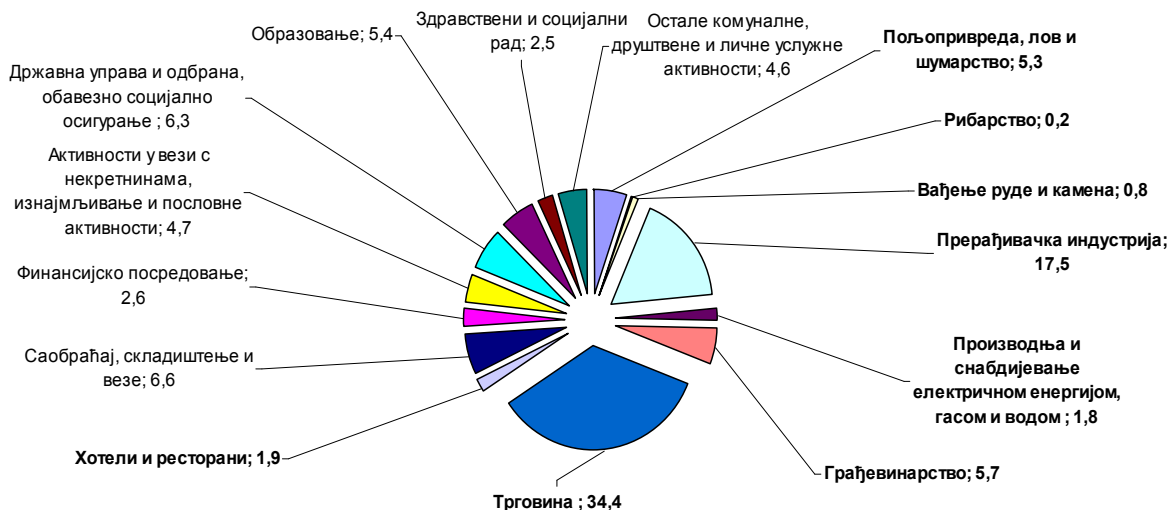
Највећи проценат радника је запослен у средњим предузећима, затим малим, и на крају у микро предузећима у односу на број запослених у микро, малим и средњим предузећима. Међутим, треба имати у виду и чињеницу да микро и мала предузећа често имају већи број непријављених радника док средња предузећа имају значајан број радника на чекању.



Слика 2.2. Број запослених у МСП у РС – динамика и структура за период 2002 - 2004. год.

Посматрајући структуру МСП по дјелатностима за период 2002. до 2004. година највећи број МСП је у трговини, прерађивачкој индустрији, пољопривреди и шумарству те грађевинарству.

Тако је, на примјер, у 2004. години највећи број МСП у трговини (34,4%), прерађивачкој индустрији (17,5%), грађевинарству (5,7%) те пољопривреди и шумарству (5,3%).



Слика 2.3. Структура МСП по дјелатностима у 2004. години (%)

Доминантно учешће трговине у односу на остале дјелатности је последица тога што је за бављење овом дјелатношћу потребно знатно мање капитала, нису изражени строги стандарди и процедуре пословања те су мањи пословни ризици а веће су могућности за сиву економију.

Из тог разлога потребно је да се у будућем периоду дефинишу мјере и подстицаји како би се оваква слика промјенила у корист већег броја малих и средњих предузећа који ће се бавити производним дјелатностима.

2.2. Анализа институционалне подршке МСП-у

Изразита неразвијеност институционалне подршке развоју МСП, према досадашњим анализама домаћих и страних експерата, представља заједничку особину земаља у транзицији. Република Српска такође није изузетак овог правила. Али такође је евидентирано да се у периоду 2004.-2005. године чине значајни напори за побољшање.

На републичком нивоу су учињене следеће активности:

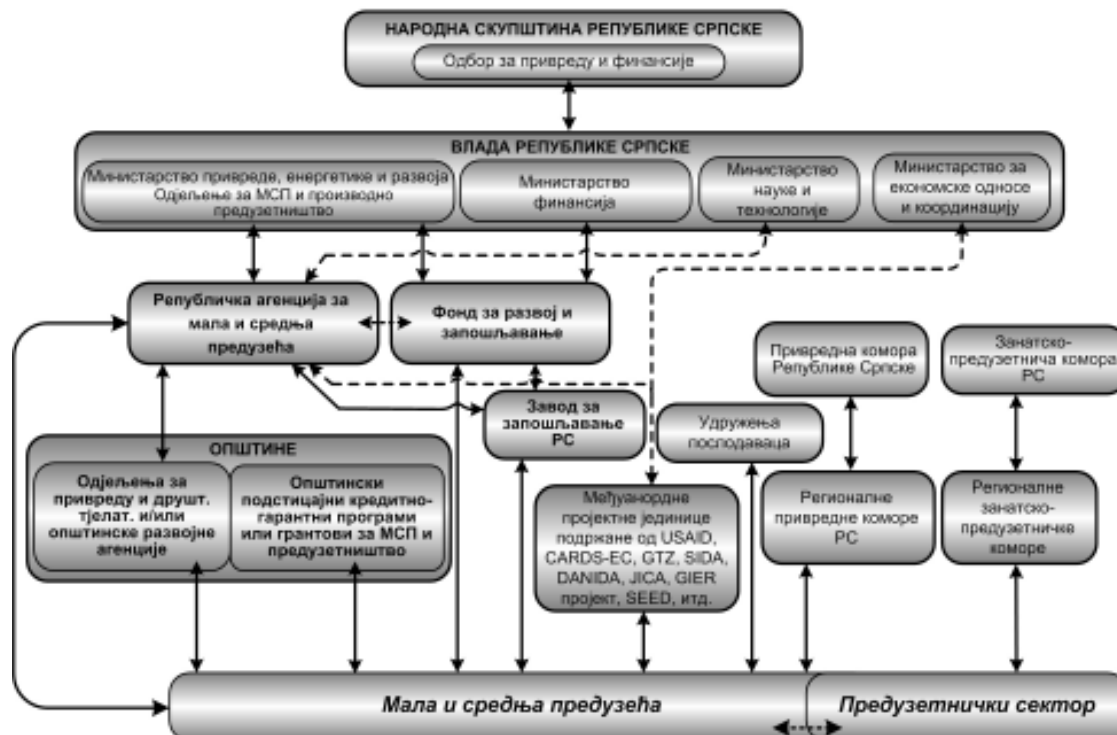
1. Основана и почела са радом Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа (крај 2004. године),
2. Повећане активности Министарства привреде, енергетике и развоја ка подстицању МСП,
3. Повећано учешће Народне скупштине Републике Српске кроз Одбор за привреду и финансије у активном подстицању политике развоја МСП,
4. Реализација програма запошљавања и покренут пројекат „Организовање сајмова запошљавања“, гдје је носилац активности Завод за запошљавање Републике Српске.

На локалном нивоу су остварене следеће активности институционалне подршке:

1. Успостављен низ локалних (општинских) развојних агенција које су значајним дијелом ангажоване и на пословима развоја МСП и предузетништва,
2. Успостављено неколико локалних (општинских) подстицајних кредитних програма и грантова базираних на средствима општинског буџета и из посебних извора као што су средства остварена по основу Закона о накнадама за кориштење природних ресурса за кредитирање развоја МСП у општинама: Требиње, Билећа, Гацко, Вишеград, Рудо, Чајничке, Мркоњић Град, Шипово, Угљевик, Добој и Фоча.

Укупни институционални органограм подршке предузетништва, МСП приказан је на слици 2.4. Према актуелном институционалном органограму види се да су на ентитетском нивоу директни субјекти дефинисања, припреме, имплементације и праћења реализације развојне политике МСП, следеће институције:

1. Одбор за привреду и финансије Народне скупштине Републике Српске,
2. Министарство привреде, енергетике и развоја,
3. Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа.



Слика 2.4. Организациона структура институција за подршку МСП и предузетништва

Одбор за привреду и финансије Народне скупштине Републике Српске

Према члану 61. Пословника Народне скупштине Одбор за привреду и финансије разматра питања везана за развој привреде, планирање развоја и предлаже подстицајне стратегије за развој привреде. Одбор за привреду и финансије је предлагач следећих стратешких докумената („Службени гласник Републике Српске“, бр. 47/05): *Анализа стања у области малих и средњих предузећа са приједлогом мјера за побољшање услова пословања и Стратегија и политика развоја малих и средњих предузећа за период 2006.-2010. година.*

Влада Републике Српске

Према Програму јавних улагања за период 2005 – 2007. година, Влада Републике Српске ће обезбједити буџетске подстицаје за један број инвестиција у развојне приоритете и пројекте, који треба да смање регионалне разлике у развијености појединих подручја унутар исте.

Министарство привреде, енергетике и развоја је крајем 2004. године формирало Ресор за мала и средња предузећа и производно занатство. Активности у реализацији су следеће:

1. Финансијска подршка малим предузећима за увођење ISO стандарда и добијање CE знака,
2. Припрема приједлога закона о измјенама и допунама Закона о подстицању развоја малих и средњих предузећа у сарадњи са Републичком агенцијом за мала и средња предузећа,
3. Израда годишњих извјештаја о имплементацији Европске повеље за мала предузећа у Републици Српској,
4. Подршка у формирању Занатско-предузетничке коморе РС, пет регионалних комора и рјешавању проблема око финансирања занатско-предузетничког коморског система,
5. Учешће у изради Стратегије развоја малих и средњих предузећа у БиХ и
6. Координација подстицајних мјера за МСП са развојним тијелима у Савјету министара БиХ.

Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа

Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа (Агенција) је непрофитна стручна организација са својством правног лица. Агенција у систему државне инфраструктуре за подстицање развоја МСП и предузетништва има првенствено задатак да прати, координира и даје иницијативу у раду осталим субјектима задуженим за развој МСП на ентитетском, регионалном и локалном нивоу.

Активности Агенције су:

1. Израда годишњих извјештаја и планова активности за подстицај МСП у РС ,
2. Израда стратегија и политика развоја малих и средњих предузећа,
3. Израда нацрта и припрема приједлога закона који се тичу МСП,
4. Израда и одржавање базе података малих и средњих предузећа Републике Српске, базе података институција подршке МСП и њихових пројеката, база података неискориштених просторних и привредних капацитета (на локалном и РС нивоу),
5. Мониторинг провођења Повеље ЕУ о МСП у сарадњи са Ресором за МСП у Министарству за привреду, енергетику и развој,
6. Сарадња са локалним агенцијама и одјелењима за привреду општина РС у циљу подстицања развоја МСП:
 - Анализа могућности за формирање пословних инкубатора, технолошких центара, индустријских зона кроз сарадњу са општинама,
 - Израда елабората о могућностима нових облика ангажовања средстава остварених по основу Закона о накнадама за кориштење природних ресурса за кредитирање развоја МСП у општинама,
 - Пружање помоћи на поједностављивању процедуре регистрација малих предузећа по принципу – *“One-Stop-Shop”*, (добивање дозвола на једном мјесту),
7. Сарадња са Министарством за науку и технологију, Министарством за привреду, енергетику и развој, Градском развојном агенцијом из Бања Луке као и одјелењем за привреду и друштвене дјелатности Града Бања Лука на формирању технолошког парка у Бањој Луци,
8. Сарадња са Савезом иноватора РС у циљу увођења иновација у производни процес МСП,
9. Сарадња са Заводом за запошљавање РС у циљу помоћи незапосленим у обуци за samozapošljavanje, прибављање подстицајних средстава за ново запошљавање у МСП, стимулисање запошљавања у дефицитарним дјелатностима и др.,
10. Сарадња са међународним организацијама у провођењу заједничких пројеката на подручју РС,
11. Сарадња са универзитетима РС у развоју образовног система за предузетништво,
12. Сарадња са Центром за предузетништво и Центром за перманентно образовање Универзитета у Бањој Луци у циљу едукације стручних кадрова и менаџмента у МСП,
13. Организовање семинара и друге образовне и савјетодавне активности Агенције,
14. Утврђивање политике усмјеравања средстава за развој у складу са степеном развијености и потребама појединих сектора и регија.

Фонд за развој и запошљавање РС

Основни циљеви Фонда за развој и запошљавање РС су: сервисирање обавеза РС по кредитним линијама којима управља Фонд; подршка развоју предузетништва кроз олакшан приступ изворима финансирања; подршка запошљавању као и стварање услова за усклађивање понуде и потражње на тржишту рада; подршка развоју локалне инфраструктуре; допринос унапређењу функционисања локалних власти и служби ради подршке одрживом развоју и др.

Детаљније о Фонду за развој и запошљавање РС обрађено је у подпоглављу 2.3.1. Подршка јавног сектора.

Завод за запошљавање Републике Српске

Завод за запошљавање РС је тежиште својих активности усмјерио на провођење мјера активне политике запошљавања, првенствено кроз суфинансирање економски и тржишно оправданих програма. Циљ наведених мјера је унапређење ефикасности запошљавања, односно ефикаснијег коришћења расположиве радне снаге и бржег запошљавања нових радника.

У провођењу активних мјера кроз праћење кретања на тржишту рада, а водећи рачуна о структури незапослених, утврђени су посебни критерији додјеле средстава, зависно од циљне групе која се запошљава, тако да се послодавцима одобравају различити износи средстава за запошљавање лица са евиденције.

У складу са усвојеном Одлуком циљне групе су:

- лица са завршеном ВСС која се запошљавају у својој струци,
- лица до навршених 27 година старости која се први пут запошљавају,
- лица која су на евиденцији незапослених дуже од 5 година и лица са завршеном ВШС која се запошљавају у својој струци,
- лица којима је до стицања услова за пензионисање потребно до 2 године стажа осигурања,
- лица са инвалидитетом,
- лица која у заједничком домаћинству немају запослених чланова,
- припадници ВРС и МУП – а РС који су трансформацијом система остали без посла,
- сва остала незапослена лица са евиденције незапослених.

Када је у питању запошљавање приправника Завод учествује у суфинансирању припреме и оспособљавања незапослених лица – приправника са високом стручном спремом.

Завод такође учествује и у суфинансирању програма припреме за запошљавање незапослених лица обдарених за научно истраживачки рад (са просјечном оцјеном 8 и више).

У табели 2.5. приказани су збирни подаци о одобреним програмима.

Табела 2.5. Збирни подаци о броју одобрених програма у 2004. години

Р/ бр	ФИЛИЈАЛА	Број одобрених програма	ОДОБРЕНО (31.12.2004.год.)		РЕАЛИЗОВАНО (31.12.2004.год.)		Напомена (број радника)
			Број радника	Износ средстава	Број радника	Износ средстава	
1	Бања Лука	149	632	640.270	343	459.660	54
2	Бијељина	47	228	234.000	120	163.569	53
3	Добој	112	457	533.500	402	452.079	88
4	Приједор	91	429	458.000	315	332.888	73
5	И.Сарајево	127	435	475.000	343	431.079	79
6	Требиње	93	218	215.500	140	182.150	64
	УКУПНО	619	2.399	2.556.270	1.663	2.021.425	69

Извор: Завод за запошљавање РС

79 % - средства

Локалне развојне агенције

Локалне развојне (општинске) агенције превасходно имају задатак да врше координацију и олакшају процес локалног развоја свеобухватно, али једна од доминантних активности је покретање и јачање предузетништва и привредних капацитета општина. Постоји и одређена разноликост у дефинисању приоритета активности, тако да неке од њих имају доминантну улогу у промоцији и подршци МСП и предузетништва, а неке наглашавају општи развој општине (инфраструктурни пројекти, социјални програми и сл.). Овај приступ има предности и недостатке, јер кроз локалну иницијативу општине реалније дефинишу своје локалне приоритете, али на другој страни настаје проблем синхронизованости по цјелокупној територији, што отежава сарадњу појединих локалних агенција на заједничким субрегионалним пројектима, чији се ефекти протежу на више општина. Такође се разликују и по облику организовања: општинске организације (већина агенција), удружења грађана (нпр. Теслић) и други облици.

Према добрим праксама МСП подстицајне политике из окружења (нпр. Словенија), врло је важно јачати мрежу локалних развојних агенција чији рад координира и подржава централна развојна агенција. Таква мрежа агенција покрива цјелокупан териториј, што мрежи омогућује флексибилност да наступа на свим нивоима локално, регионално или на нивоу републике, те олакшава реализацију већих међуопштинских пројеката.

До августа 2005. године у Републици Српској су формиране следеће општинске развојне агенције које укључују подстицај МСП и предузетништва (поредане по хронологији регистрација):

1. Србац – Агенција за развој малих и средњих предузећа (агенција приватне иницијативе) - АПИС Србац – Регистрација: август 2003.,
2. Приједор – Приједорска асоцијација за економски развој; Регистрација: децембар 2003.,
3. Модрича – Општинска агенција за развој МСП; Регистрација: април 2004.,
4. Градишка – Агенција за локални развој; Регистрација: јули 2004.,
5. Бања Лука - Градска развојна агенција Бања Лука; Регистрација: новембар 2004.,
6. Требиње – Агенција за развој малих и средњих предузећа, д.о.о.; Регистрација: мај 2005.,
7. Теслић – Локална развојна агенција Теслић; Регистрација: мај 2005.,

8. Нови Град - Локална агенција за развој општине Нови Град; Регистрација: јуни 2005.,
9. Мркоњић Град – Агенција за привредни развој општине Мркоњић Град; Регистрација: јуни 2005.,
10. Козарска Дубица - Локална агенција за развој општине Козарска Дубица; Регистрација: јули 2005.



Слика 2.5. Територијална дистрибуција локалних развојних агенција за подршку покретања и развоја бизниса (стање до августа 2005. године)

На слици 2.5. евидентна је неравномјерност територијалног распореда општинских развојних агенција за развој бизниса, гдје је њихов доминантан број у западном дијелу Републике Српске. Иако је успостављање локалних агенција прије свега локална иницијатива, то је такође и општи проблем за Републику Српску. Зато је посебно важно предузети неопходне мјере на републичком нивоу за подстицај јачања локалне развојне иницијативе.

Привредна комора Републике Српске

Привредна комора Републике Српске (ПКРС) као добровољна асоцијација привредника има значајну функцију њиховог представљања. ПКРС као јединствен коморски систем, је самостална независна, невладина и непрофитна јавно-правна и стручно-пословна асоцијација привредних субјеката. Коморски систем Републике Српске, у садашњем облику, постоји од 1992. године према Закону о Привредној комори (Службени гласник РС 20/92). Састоји се од Привредне коморе Републике Српске, са сједиштем у Бањој Луци и 5 регионалних комора: Бања Лука, Бијељина, Добој, Источно Сарајево и Требиње.

Основне активности ПКРС су:

- Лобирање за кључна питања који утичу на стварање повољнијег пословног амбијента,
- Успостављање пословних контаката путем учешћа у привредним мисијама и сајмовима у земљи и иностранству,
- Информисање путем часописа Привредне информације као и осталих стручних брошура, каталога, студија,
- Промоција пословања чланица ПКРС,
- Стручно и професионално образовање путем ангажовања експерата из различитих области,
- Активно учешће у процесу интеграције БиХ у Европу и ЕУ развојним програмима,
- Омогућавање приступа битним контактима кроз свијетску коморску мрежу,
- Стицање одређених права по основу јавних овлашћења - детаשמани, континенти, увјерења, дозволе потврде, бонитети итд.
- Рјешавање међународних привредних спорова путем Спољнотрговинске арбитраже при ПКРС.

Послије измјене Закона о привредној комори и њене пуноважности од 01.01.2004. године принципом добровољности чланства, узроковане иницијативом Булдожер комисије из 2003. године и Одлуке ОХР-а, дошло је до пада броја чланова у ПКРС.

И даље постоји генерални став о општој важности ПКРС. Неопходно је *јачати њене капацитете у маркетиншко-информационом смислу*, бољој информисаности о могућностима *business-to-business* и *business-to-commerce* веза у интернационалним оквирима. Ово мишљење слиједи управо од извозно оријентисаних привредника обухваћених анкетама Републичке агенције за развој МСП. ПКРС треба бити водећи катализатор у повећању и олакшању успостављања веза домаћих извозно-оријентисаних предузећа са иностраним партнерима.

Такође је добро да неке земље, посебно Италија и Њемачка кроз њихове коморе показују велико интересовање за подршку привредним удружењима као ПКРС.

ПКРС је ускладила своје пословање са међународним стандардом ISO 9001:2000. Такође врши услуге припреме предузећа за увођење система управљања квалитетом ISO 9000 серије и CE знака. У припреми је покретање информационог центра.

Занатско-предузетничка комора Републике Српске

На сличан начин као код Привредне коморе Републике Српске (ПКРС), и код Занатско-предузетничке коморе Републике Српске (ЗПКРС) је услед примјене принципа добровољности чланства, узроковане иницијативом Булдожер комисије из 2003. године и Одлуке ОХР-а, дошло до пада броја чланова. ЗПКРС има већу кризу од ПКРС због скромније инфраструктуре и много нижег степена финансијске самоодрживости. Влада РС и Министарство привреде, енергетике и развоја предвидјело је да кроз Програм јавних улагања РС 2005. – 2007. год. финансијски помогне ЗПКРС и њене регионалне центре. Додатна потешкоћа у овом коморском систему је отежана комуникација између републичке и регионалних комора.

Због високог учешћа занатско-предузетничке дјелатности у укупном броју запослених у Републици Српској и значајног учешћа у приливу буџета, посебно је важно подржати ревитализацију ЗПКРС и настанак сличних предузетничких удружења, како би заступали заједничке интересе и циљеве предузетника.

Пословна удружења

У складу са Законом о удружењу и фондацијама који дефинише рад удружења послодаваца, успостављена су сљедећа удружења:

1. Удружење приватних послодаваца Републике Српске, Регистрација: 1993. год.
2. Савез послодаваца Републике Српске, Регистрација: септембар 2000. год.,
3. Унија удружења послодаваца Републике Српске, Регистрација: април 2004. год.,

Генерално, у друштву још није довољно препознат значај формирања и јачања удружења послодаваца. И даље постоји израженија свијест међусобно конкурентног понашања него удруживања и сарадње како власника МСП, тако и предузетника. Индивидуалистички наступ и међусобно неповјерење привредника у Републици Српској је и даље доминантан. На посљедњем сајму мале привреде у Минхену (март 2005. год.) била је јасна порука да је за укључивање нових држава у Европску заједницу, неопходно организовање послодаваца, њихов заједнички наступ и да без тога нема приступа фондовима ЕУ.

Међународни пројекти

Међународни пројекти су имали и настављају са значајном улогом у едукацији и савјетодавним активностима, како индиректно кроз јачање институционалне инфраструктуре за јачање МСП и предузетништва, тако и директно кроз оспособљавање МСП менаџерских капацитета.

GTZ и USAID су дали велики значај у едукацији и консалтингу о предузетничкој инфраструктури, док је италијански пројект GIER више препознао слабости пословних удружења, коморских система и потребу да се нови иницирају и стари ревитализирају.

Општи став у Босни и Херцеговини, а посебно Републици Српској (због велике диспропорције у обиму помоћи) је недостатак финансијске помоћи у форми инвестиција за покретање и јачање конкретних бизнис пројеката. Такође је запажено високо учешће страних консултантских услуга у трошковима едукативних и консултантских пројеката уз истовремено значајно опадање интереса за учествовањем на семинарима, што показује да ефективност таквог приступа опада. Према анкетама Републичке агенције за развој МСП, показује се да су током дефинисања тема за семинаре и обуку, неопходне консултације са послодавцима у циљу припремања специфичних, корисних тема.

2.3. Анализа финансијске подршке МСП-у

2.3.1. Подршка јавног сектора

Финансијска подршка МСП-у у РС од стране јавног сектора је недовољна и представља значајну препреку развоју МСП-а и развоја привреде уопште. Због тога је неопходно да у што краћем року Влада РС обезбједи значајније директне и индиректне финансијске мјере подршке МСП-у. Дио буџета треба усмјеравати ка директним видовима помоћи и изнаћи начина за изванбуџетске повластице МСП.

На основу Закона о подстицању развоја малих и средњих предузећа, којим су дефинисани циљеви развоја малих и средњих предузећа и подстицајне мјере, било је предвиђено формирање Републичког фонда за развој малих и средњих предузећа, али се због дуплирања институција одустало од формирања, а наставило се са јачањем и проширењем улоге Фонда за развој и запошљавање РС.

Једина институција у РС из јавног сектора која се данас бави кредитирањем приватног сектора је Фонд за развој и запошљавање РС.

Основни циљеви су:

- Подршка развоју локалне инфраструктуре,
- Допринос унапређењу функционисања органа локалне самоуправе и служби ради подршке одрживом развоју,
- Подршка развоју малих и средњих предузећа и предузетништва кроз олакшан приступ изворима финансирања,
- Подршка запошљавању.

Фонд за развој и запошљавање РС, у оквиру Пројекта кредитирања приватног сектора, управља револвинг фондом за кредитирање малих и средњих предузећа који је настао од два пројекта Свјетске Банке, и то од:

- 1) Хитног пилот кредитног пројекта/*Emergency Pilot Credit Project*, имплементираног у периоду јуни 1998. - јуни 2000. године,
- 2) Пројекта кредитирања приватног сектора/*Private Sector Credit Project*, имплементираног у периоду јули 2002. – 30. јуни 2005. године.

Укупан портфолио револвинг фонда је износио зца. 38 милиона КМ до 30.06.2005.

Основни циљ је промоција развоја малих и средњих предузећа кроз побољшање приступа финансијским средствима за приватни сектор. Фонд у 2006. години располаже са око 18 милиона КМ намијењених кредитирању малих и средњих предузећа.

Крајњи корисници, подобни за кредитирање из средстава револвинг фонда, су МСП са најмање 65% приватног капитала, која се баве производњом или производним (нетрговачким) услугама. Кредити крајњим корисницима се пласирају преко 4 комерцијалне банке у РС.

У протеклих 8 година, од јуна 1998. године до 30.04.2006. године, из наведене двије кредитне линије Свјетске банке и револвинг фонда одобрено је 374 кредита малим и средњим предузећима у укупној вриједности од 72,6 милиона КМ. Ови кредити су имали позитивне ефекте на пораст укупног прихода, добити, броја запослених и извоза предузећа корисника.

Фонд је крајем 2005. године побољшао услове кредитирања у смислу смањења каматне стопе са максимално 9% на максимално 7,8% годишње, продужења рока отплате за инвестиционе кредите са 5 на 7 година, повећања максималног износа кредита на 300.000 ЕУР и смањења минималног износа кредита на 7.500 ЕУР, проширење подобних дјелатности, поједностављење и убрзање процедуре одобрења кредита. Такође, Фонд имплементира Други пројекат подршке запошљавању који, додјелом бесповратних средстава, стимулише запошљавање категорије становништва изнад 45 година старости.

Као илустрација неопходности обезбјеђивања посебних финансијских средстава и Фонду за развој и запошљавање РС намјењених за развој МСП, може да послужи примјер подстицајне политике за МСП у Словенији и Србији. Банке у Словенији за развојне пројекте одобравају кредите МСП-у уз камату од 4%, док Фонд за развој Србије кредитира пројекте за МСП по каматној стопи од 1% за рубна подручја и до 5% за Београд.

Просјечна каматна стопа по којој банке у РС одобравају кредите МСП-у износи 9%. Евидентна је потреба за изналажењем начина кредитирања МСП по нижим каматним стопама (2-4%) и знатно повољнијим условима у односу на понуду комерцијалних банака. Таква ситуација иницирала би извјесно побољшање кредитних услова код комерцијалних банака.

2.3.2. Финансијска понуда комерцијалних банака

Преглед банака које послују у РС са сједиштима у РС и ФБиХ дат је у табели 2.6. гдје се показује тренд раста броја банака које послују на територији РС.

Табела 2.6. Преглед банака које послују у РС у периоду од 31.12.2002. до 31.03.2005. године

Период	Број банака са сједиштем у РС	Број банака са сједиштем у ФБиХ	Број банака које послују у РС
31.12.2002.	11	-	11
31.12.2003.	10	3	13
31.12.2004.	9	8	17
31.03.2005.	9	8	17

Извор: Агенција за банкарство Републике Српске

Процес приватизације државног капитала у банкама је завршен 2002. године (почетком 2002. године у РС је пословало 16 банака, од чега је 6 банака било са већинским државним капиталом, а на дан 31.12.2002. на територији РС је пословало 11 банака).

Оно што карактерише банкарски сектор РС у периоду од 2002. до 2005. године јесте стабилан тренд раста што се може закључити на основу кретања билансне суме која је на крају 2004. године имала раст од 30% у односу на претходну годину, а само у првом кварталу 2005. године раст од 5% у односу на крај 2004 године³. Ликвидност банака је на задовољавајућем нивоу, а на дан 31.03.2005. године профитабилност је значајније поправљена.

Пораст и присуство страних банака на територији РС и оснивање Агенције за осигурање депозита на нивоу БиХ утицало је на раст повјерења у банкарски сектор, што је довело до раста штедње и до смањења каматних стопа и провизија, као и на повећање квалитета банкарских услуга у овом периоду.

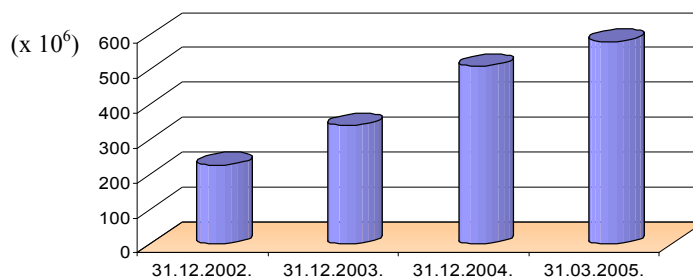
Из свега горе наведенога може се закључити да је банкарски систем довољно развијен у РС. Међутим, МСП се налазе у веома неповољном положају у погледу добијања кредита. Нити једна од банака која послује у РС не одобрава такозване *start-up* кредите.

Банке у РС углавном одобравају кредите МСП-у по неповољним условима и роковима отплате. Просјечна каматна стопа износи 9%, док се накнада за обраду кредита креће од 0.5% до 2%, у зависности од банке која кредит одобрава.

Значајан проблем МСП, поред високих каматних стопа и мање понуде дугорочних извора финансирања, представља и то што банке које послују у РС захтијевају изузетно висока обезбјеђења кредита, чиме настоје да пребаце што већи ризик на корисника. Као обезбјеђење обично се користе депозити код банке код које предузеће аплицира за кредит, гаранције других комерцијалних банака, некретнине, сопствене мјенице дужника и други облици обезбјеђења кредита. Обимна документација коју банке захтијевају при аплицирању за кредит представља додатни проблем за МСП.

³ Извор: Агенција за банкарство Републике Српске

И поред неповољних услова кредитирања МСП-а, евидентан је раст одобрених кредита приватним предузећима од стране банака у посљедње 3 године. Тако су на примјер износ одобрених кредита приватним предузећима за 2003. годину порасли за 49,56% у односу на 2002. годину, а кредити грађанима за 92,66%. Пораст кредита за приватна предузећа износи 50,3 % у 2004. години.



Слика 2.6. Преглед кредита одобреним приватним предузећима од стране банака са сједиштем у РС

Можемо закључити да банке одобравају МСП-у углавном краткорочне и скупе кредите, правдајући то, прије свега, високим ризиком пословања у условима какви преовлађују у економији Републике Српске и истичући потребу за унапређењем правне заштите у области наплате потраживања и финансијске дисциплине уопште.

2.3.3. Финансијска понуда микрокредитних организација

Према подацима Министарства финансија РС у Републици Српској послује 20 микрокредитних организација. Износи кредита који се одобравају преко микрокредитних организација су углавном до 30.000 КМ и са роком отплате до 36 мјесеци. Каматна стопа се креће од 12 до 18% на годишњем нивоу, а провизија од 1 до 2%.⁴

Микрокредитне организације одобравају средства за покретање мањих предузетничких програма, али по веома неповољним условима, с обзиром да се углавном ради о малим износима и кратким роковима отплате, а високим камата које у неким микрокредитним организацијама достижу чак и 24% на годишњем нивоу.

МСП се налазе у неповољном положају у погледу финансирања преко микрокредитних организација због постојања лимита утврђеног Законом о микрокредитним организацијама, према којем одобрени износ кредита једном дужнику не може прећи 30.000 КМ, а ако се ради о првом кредиту одобрени износ не може прећи 5.000 КМ и у том случају рок отплате је до 18 мјесеци. Обезбјеђење кредита је најчешће путем жيرانата.

И поред тога што су просјечне стопе отплате кредита микрокредитним организацијама веома високе, неповољни услови кредитирања се објашњавају немогућношћу оснивања микрокредитне организације као профитабилне организације која би могла узимати депозите, те се сугеришу измјене и допуне Закона о микрокредитним организацијама како би се ови недостаци отклонили.

2.3.4. Финансијска понуда лизинг кућа

Уобичајена пракса у развијеним земљама јесте да МСП средства за потребе дугорочног финансирања, поред осталих извора, обезбјеђују и путем лизинга.

Финансирање путем лизинга има низ предности за МСП у поређењу са финансирањем преко банака. Ријеч о много једноставнијем начину финансирања, који захтијева знатно једноставнију процедуру и документацију код склапања уговора, а поред тога, постоје и друге предности везане за финансирање путем лизинга: нпр. пореске олакшице на опрему која се јавља по основу уговора о финансијском лизингу.

Међутим, у РС је другачија ситуација, прије свега, због непостојања Закона о лизингу и чињенице да се лизинг аранжмани ослањају на Закон о облигационим односима и Закон о основним својинско-правним односима. Као резултат тога, имамо ситуацију да су лизинг аранжмани веома слични кредитима које одобравају банке у РС, како у погледу процедура и документације потребне за склапање лизинг аранжмана, тако и у погледу обезбјеђења.

⁴ Извор: Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа

Дакле, неопходно је што прије донијети Закон о лизингу, како би се овај недостатак отклонио и како би МСП у РС била у могућности да користе предности финансирања путем лизинга, каква имају предузећа у развијеним земљама.

3. ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПРЕПРЕКА ЗА РАЗВОЈ МСП У РС

Идентификација препрека представља релативно усложњено питање, због тога што, до сада, није било темељних истраживања у вези с тим феноменом у смислу шта он значи и да ли је нешто што називамо препреком заиста препрека, каквог је карактера и колико ће дуго трајати. Умјесто тога, до сада су препреке углавном идентификоване имајући у виду ставове људи из праксе и то углавном власника фирми, што значи да њихови ставови не морају увијек бити у потпуности тачни јер феномен приватног интереса може да превагне.

Савремена научно-истраживачка пракса идентификује и анализира препреке за развој МСП, полазећи од тога колико се рађа нових малих фирми за одређени период, колико их постаје самоодрживо, колико их пропада и због чега. С обзиром на ту чињеницу, можемо констатовати да у основи постоји вишедимензионалност препрека, као што постоји више начина за њихово отклањање.

Имајући у виду претходно изнијете ставове, истраживању препрека би се могло приступити са више аспеката, а што поред осталог, треба да зависи од сврхе и циља истраживања. Због тога смо се одредјелили за доле наведену структуру идентификације препрека за развој МСП у РС. Сматрамо да такав приступ може допринијети добром моделирању стратегије развоја МСП у РС.

3.1. Административно - правне препреке

Административно-правне препреке су оне препреке које лимитирају успјешност оснивања, функционисања или развоја МСП, а долазе из макро окружења.

Међу најважније препреке могу се навести сљедеће:

- **Недовољно уређена легислатива за МСП**

Легислатива у РС и БиХ цјелини, у основи и са аспекта примјене представља сложено подручје. Мада је до сада усвојен знатан број закона они се слабо спроводе у пракси на разним нивоима а нарочито тамо гдје би се требали примјењивати у корист привредних субјеката. С друге стране примјена нових законских прописа представља снажна трошкова оптерећења за мале привредне субјекте исто као да се ради о великим компанијама.

- **Неизграђеност централног регистра власника рачуна у банкама**

Недостатак централног регистра негативно се одражава на пословне принципе и процедуре свих предузећа која своје пословање заснивају на савременој стратегији пословања.

- **Неефикасност администрације у процесима регистрације**

У протеклом периоду правно–административне процедуре оснивања и регистрације предузећа представљале су једну од најтежих и уз то врло скувих баријера. Оне су биле далеко од праксе земаља са ефикасним правно – административним системом, гдје се придаје посебна пажња брзом и јефтином регистравању фирме. То је сасвим разумљиво с обзиром да свако кашњење и отежање штети држави и бизнисменима.

Оснивање предузећа, у РС, представља веома дуг, компликован и скуп процес који укључује читав низ надлежних субјеката и који у просјеку траје око 30 дана.

Поред времена неопходног за регистрацију и почетак обављања пословних активности, значајну препреку представљају и административни трошкови који у просјеку износе 1.600 КМ.

Оквирним Законом о регистрацији пословних субјеката у БиХ од 29.07.2004. године и Законом о регистрацији пословних субјеката у РС од 26.04.2005. године уведене су, у процес регистрације предузећа, одређене промјене у односу на раније стање.

Међутим, и поред тих промјена, систем регистрације пословних субјеката у РС још је далеко од тачке гдје неће представљати значајну сметњу за покретање бизниса.

- **Сиромаштво мјера за подстицај развоја МСП и мјера за охрабривање предузетништва на ширем плану**

Стабилно макроекономско окружење увијек омогућује да предузетници препознају и осјете подржавајуће институционалне оквири у подстицању сваке врсте пословног предузетништва, нарочито тамо гдје се манифестује релативно блиска узрочно посљедична повезаност економске политике, образовања, културе итд. Ови оквири могу охрабрити или обесхрабитити предузетнике

који улазе у бизнис или се већ налазе у њему. У РС предузетници још увијек не препознају такве манифестације, али уназад неколико година има помака у настојању да туђе најбоље праксе у развоју малог предузетништва послуже као примјер за однос домаћих институционалних фактора према МСП.

- **Неадекватне одредбе имовинско правних прописа у вези кориштења пословних простора и јавне инфраструктуре, те њихова спора имплементација**

Несређена својинска ситуација привредних субјеката након претварања категорије друштвеног и државног у приватно власништво и несређено стање земљишних књига те спорост судских органа надлежних за земљишне књиге и сл., представљају отежавајући фактор како у процесима добијања кредита на бази колатерала, тако и свих варијанти регулисања заложног права. Такви имовинско-правни прописи онемогућавају да на брз и ефикасан начин дође до простора који би се користио у пословне сврхе без обзира да ли се ради о стицању власништва или права закупа.

- **Недовољно изграђена институционална структура важна за МСП**

По овом питању РС се налази на пола пута. Ако се ово питање посматра унутар БиХ, тада се може рећи да је РС отишла даље од осталих јер на нивоу БиХ нема успостављених институција за развој МСП а на нивоу ФБиХ, постоји само ингеренција једног министарства. На нивоу РС, постоје сљедеће институције за развој МСП и то: Ресор за мала и средња предузећа и производно занатство у оквиру Министарства привреде, енергетике и развоја и Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа. Ове двије институције се налазе у фази јачања и треба да омогуће развој мреже осталих неопходних институција за МСП.

- **Неизграђен концепт отклањања или минимизирања фактора високог пословног ризика за стране улагаче у РС**

Страни потенцијални улагачи оклијевају са улагањем у бизнис на територији РС јер имају осјећај несигурности за имовину или осјећај за пословне неуспјехе због притисака, нелојалне конкуренције, сиве економије или због нечињења институција власти у њихову корист када то затреба. Из тих разлога изостаје финансирање пројеката како по моделу *venture* капитала, тако по моделу тзв. „*angel*“ инвеститора или других видова инвестирања.

- **Нефлексибилни закони који се односе на тржиште радне снаге**

Нефлексибилни закони о раду и закони о заштити запослених уносе потешкоће за послодавце, али и обрнуто.

- **Спорост судских извршних органа**

Судски извршни органи су нефикасни и спори у сектору пословних процеса и спорова, тако да извршења потраживања и заштите права купаца у цјелини скоро и не постоје.

3.2. Економске препреке

Економски фактори су веома значајни за појаву, рад и развој МСП, а истовремено значајни узроци настајања криза у компанијама.

На МСП веома брзо утичу неквалитетни фактори пословања који долазе из окружења. Један од примјера таквих фактора је отежан приступ додатном капиталу за обртна средства, да би санирали потешкоће у пословању.

У нашим условима, економске препреке се могу посматрати са два аспекта, и то интерног и екстерног.

а) Интерни аспекти економских препрека су :

1. Недостатак властитог капитала и кредитних линија за покретање *start-up*

Дешава се да се у малом бизнису нађу и они који не располажу са властитом уштеђевином, немају некретнина или других средстава које би укључили у бизнис и немају подршке од чланова породице. Они започињу бизнисе са неадекватном сумом капитала и уколико не добију повољне кредите или бенефиције од институција за развој предузетништва, брзо пропадају, што иде на штету како партнера, тако државе и других.

Интерне финансијске слабости *start-up*, постају лимитирајући фактори за добијање кредита код комерцијалних банака због упитне кредитне способности и колатерала.

2. Недовољно познавање финансијског менаџмента и маркетинга у бизнису

Почетници у бизнису најчешће улазе у процесе пословања и на тржиште са високим обавезама, ниским нивоом готовине и погрешним финансирањем активе. Посљедице се брзо усложњавају

нарочито уколико се не могу ослонити на добар маркетинг и тржишни потенцијал како би уз помоћ високе стопе раста продаје савладали проблеме.

Уз то велики број менаџера малих фирми не уважавају пословање по моделу *cash-flow*-а и у пословне обавезе улазе са ниским нивоом готовине што их води ка губитку и отежаним условима добијања кредита код банака, што је у строгим околностима финансијског тржишта реално очекивати.

Недовољно познавање маркетинга од стране већег броја власника МСП и оних који тек намјеравају ући у властити бизнис може се сматрати озбиљном интерном препреком за успјех на тржишту и пословни успјех у цјелини. Посљедице тога су: раст залиха, заостајање у плаћању добављача и наплата код купаца, лоше формирање цијена, лоша контрола трошкова итд. Маркетиншке способности су посебно изражене у извозу и међународном пословању.

3. Недовољна способност евалуације пословне идеје

Потенцијални предузетници често улазе у бизнисе које довољно не познају или за које се испостави да за њих немају довољно шанси на тржишту. Ријетко се дешава да оригиналну идеју прати оригинални програмски приступ што је разлог да у пракси имамо појаву регистрација фирми претежно из традиционалних услужних и трговачких дјелатности а премало из подручја производње за којом има мјеста на домаћем и на глобалном тржишту. Недостатак воље или потребе код потенцијалног власника фирме да свој бизнис заснивају на доброј оригиналној или иновативној идеји доприноси и изостанак помоћи од оних институција чији је задатак подстицање предузетничких процеса, едукација предузетника прије уласка у бизнис, те оспособљавање за развој квалитетних пословних програма.

4. Занемаривање бизнис планирања

Многи почетници у бизнису занемарују бизнис планирање па чак га и избјегавају. Једино су изузетак они којима бизнис план тражи банка или нека друга финансијска институција и они који су прошли курсеве за покретање властитог бизниса или су тај проблем успјешно савладали током студија. Истраживања су показала да је занемаривање бизнис плана један од важних узрока пропадања малих фирми.

5. Пропусти у избору локације

Добра локација може бити само она која одговара типу бизниса који се покреће и финансијским могућностима тог бизниса. Због тога промашаји у избору локације могу изазвати ненадокнадиве губитке. На жалост, грешака је много за које нису криви само инвеститори, већ и локалне власти које немају добре и перспективне планове за предузетничке и пословне зоне за МСП. Један од најбољих примјера је случај многобројних бензинских пумпи које беспотребно запосједају локације на којима би се требале наћи друге дјелатности. Еклатантан је и примјер да јако мали број МСП користи простор у властитој кући, већ користе новоизграђене просторе или изнајмљене просторе за које се или враћа скуп кредит или плаћа висока закупнина.

6. Незадовољавајући ниво друштвене улоге и одговорности МСП, те одговорности државе и друштва за МСП

Данас је у свијету глобалних економских кретања друштвена улога и одговорност МСП у рапидном порасту. У нашим околностима је то питање још увијек занемарено. Скромна свијест како предузетника о заједници, тако државе и друштва за предузетништво негативно утичу на развој стратешких мјера важних за МСП.

7. Ограничен приступ и примјена иновација и нових технологија за МСП

Једна од већих препрека за МСП, како у свијету, тако и у РС, јесте недовољан властити инвестициони потенцијал за улагања у нове технологије, иновације, научно-истраживачки рад итд. Само мали број МСП има могућност да развија нове производе, унапређује квалитет и друге перформансе производа и услуга.

С друге стране, неразвијени су научно-истраживачки и стручно-технички потенцијали РС који би понудили иновације и савремене технологије за МСП (нема центара за трансфер технологија, техничко-иновационих центара, технолошких паркова и друге технички подстицајне инфраструктуре).

8. Недовољно развијена свијест о значају стручно-техничког и другог усавршавања

Менаџери малих фирми имају специфичан однос према семинарима о побољшању пословања. Они су често скептични када им се говори да на семинарима имају шта да науче из струке и менаџмента фирме. На семинаре гледају више са аспекта трошкова него са аспекта добре инвестиције у бизнис.

На семинарима се њихов главни интерес своди на екстерне услове привређивања, односно неподстицајност пословног окружења, без намјере да се препознају и унутрашњи недостаци као што је свијест о менаџерском, организационом, стручно-техничком и другом усавршавању запослених у предузећу.

б) Екстерни аспекти економских препрека су:

1. Ограничене могућности финансијског тржишта

Финансијско тржиште у РС је недовољно развијено и неефикасно у испуњавању функције финансирања *start-up* бизниса и пословног функционисања МСП.

Због тога МСП су у већини случајева упућена на интерне видове финансирања свог развоја или присиљена да прихвате скупе краткорочне кредите. Неразвијено финансијско тржиште огледа се и у непостојању дугорочних извора кредитирања.

Берза у Бањој Луци је у почетној фази свог рада и мада већ постиче јачање тржишта капитала, још увијек је финансијски и организационо слаба у смислу стварања могућности додатног мобилизирања капитала.

2. Недовољан ефекат међународних финансијских институција

Међународне финансијске институције у РС, БиХ и цијелом региону, играју изузетно важну улогу покретача и имплементатора укупног финансијског механизма. Када се ради о МСП, њихов допринос је недовољан због изузетно високих камата и строгих процедура. Посебне кредитне линије, које је у протеклом периоду пласирала Свјетска банка, путем разних комерцијалних банака и микрокредитних организација, у извјесној мјери су ојачале портфолио приватних компанија и охрабриле предузетничке подухвате и samozapoшљавање, али је резултат неадекватан циљевима управо из напоменутих отежавајућих околности.

3. Недостатак програма кредитирања МСП код комерцијалних банака

Кредитни потенцијал комерцијалних банака је на релативно повољном нивоу с обзиром на величину финансијског тржишта РС, али стратегија њиховог односа према МСП је незадовољавајућа. Оне још увијек потенцирају сегмент становништва и крајње потрошње на штету пословне економије у цјелини и посебно на штету малих предузећа и прије свега оних које требају иницијални капитал за *start-up* фазу. Поред тога, консалтинг банака ка МСП је на ниском нивоу и своди се на глобалан однос у којем су промотивне активности банке у првом плану.

4. Микрокредитни сектор

Микрокредитне организације су успостављене за финансирање *start-up* бизниса или за суфинансирање већ постојећих МСП.

Међутим, њихово пословање прати низ неповољних ефеката за предузетнике и МСП, а најизраженији су:

- проблем скупог капитала што је контрапродуктивно у односу на њихову мисију (каматна стопа се креће од 12 до 18% на годишњем нивоу, а провизија од 1 до 2%)
- неповољна структура кредита (у просјеку кредитно су подржавани: трговачка дјелатност са 40%, услуге 28 %, пољопривреда са 10 %, производња са 8 % и остала занимања са 14 %),
- постојања лимита утврђеног постојећим Законом о микрокредитним организацијама, према којем одобрени износ кредита једном дужнику не може прећи 30.000 КМ, а ако се ради о првом кредиту одобрени износ не може прећи 5.000 КМ и у том случају рок отплате је до 18 мјесеци.

5. Фискална оптерећења

Порески систем у РС и БиХ, још увијек је фискалног карактера и има, као приоритетан циљ, прикупљање средстава за функционисање државног административног апарата. Ниво директних и индиректних пореза је превелик, пореска администрација је неефикасна и скупа, присутно је вишеструко опорезивање, тако да се може говорити о, по бизнис, заиста неповољном пореском окружењу. Порески терет под којим послују мала и средња предузећа је толико велик, да предузећа, уколико желе да буду конкурентна, доводи у ситуацију да морају или смањити трошкове својих производа односно услуга, или им повећати цијену. Обоје је у оваквом пословном окружењу готово немогуће, па се високи порези, заједно са великим трошковима оснивања предузећа, појављују као један од основних узрока сиве економије, која у БиХ по процјенама Европске комисије и Свјетске банке износи између 36% и 40%. Предузећа која послују у неформалном сектору, смањују укупну пореску основицу и истовремено пребацују порески терет на она предузећа која послују у легалним

оквирима. Нелојална конкуренција, дакле, представља велику препреку покретању домаће производње и повећању запослености.

МСП виде пореске обавезе као трошкове, па ако оцијене да су трошкови превелики, односно да не омогућавају разуман износ добити, настоје да те трошкове елиминишу тако што своју дјелатност врше у неформалном сектору. Велика пореска оптерећења су контрапродуктивна и за државу, која креира пореску политику, ако изазивају значајну ерозију пореске основе.

Смањење пореских стопа уз повећање ефикасности пореске администрације и смањење корупције, може да доведе до повећања укупне пореске основе у националној економији и на крају до повећања пореских прихода.

Стабилан и једноставан порески систем, од велике је важности и страним инвеститорима, посебно у окружењу са великим политичким и институционалним ризицима.

6. Тржишна усмјереност МСП

МСП је у великој мјери орјентисана на локална и ближе регионална тржишта. Према процјенама је око 73% МСП у РС је орјентисано на локална тржишта, а 27% МСП на тржишта цијеле БиХ, и тржиште остатка бивших југословенских република и других земаља из ближег сусједства.

Основни узрок овакве тржишне усмјерености је њихова ниска конкурентност која настаје из више разлога. Основни разлози су менаџерске и маркетиншке способности власника фирми за сектор спољнотрговинског пословања, као и скроман обим капитала који је потребан за унапређивање процеса производње, квалитета производа. Уз наведене проблеме морамо убројати недостатак подршке извозу од стране државе и њених институција.

7. Недостатак великих предузећа као важног ослонаца МСП

У РС и БиХ као цјелини разграђена је и девастирана цјелокупна привредна структура, како технолошки, тако економски и кадровски осим извјесног броја јавних предузећа.

Још увијек није изграђена нова, а поготово не савремена привредна структура. Велика предузећа као носиоци развоја су нестала а на њиховим основама није створен велики број малих предузећа. Због тога, економија земље не може да поднесе терет стечаја великих бивших предузећа. То се манифестује као највећа баријера бржем изласку из кризе и консолидацији економије РС, у чему МСП губе један од важних ослонаца за развој.

8. Незадовољавајући ниво мјера директне и индиректне подршке МСП

Мјере директне помоћи које се обезбјеђују из буџета су скромне, а нема ни индиректне помоћи која се заснива на повластицама. Без обзира на буџетско сиромаштво у случају мјера требало би слиједити инострану праксу.

Овакве подршке иду директно у корист МСП и она их алиментирају на разне начине. Не треба наглашавати да се такве подршке врло брзо позитивно одразе управо на буџет државе.

Влада РС би требала разумјети сврсисходност овакве подршке МСП и створити простор за буџетску и небуџетску подршку МСП.

9. Сива економија

Токови "сиве економије" су присутни у цијелој регији па и у РС, гдје доминирају утаје пореза, избјегавање царина, неадекватна контрола граница, неефикасна општа контрола, црно тржиште рада и др., а што већ дуже времена ремети правила функционисања реалних тржишних односа и отежава економску позицију оних који се лојално понашају на тржишту и који поштују законске прописе и пословне обичаје у пракси.

3.3. Друштвено- политичке и кадровске препреке

МСП у РС се сусрећу са бројним препрекама друштвено-политичког и кадровског карактера. То се посебно огледа у сљедећем:

1. Проблеми МСП и њихов значај за укупни развој привреде и друштва нису дигнута на највиши друштвени ниво. За реализацију тога циља неопходно је у наредном периоду прецизније утврдити улогу државе, односно Владе и њених стручних институција у привредној регулативи. У том правцу је потребно новоосновану Републичку агенцију за развој МСП и мрежу локалних агенција за МСП кадровски и финансијски ојачати.
2. Држава није уредила домаће тржиште и заштиту домаћих произвођача у складу са међународним правилима и праксом европских земаља, што посебно погађа МСП.

3. Такође је недостатна правна регулатива и институционална борба против корупције, привредног криминала и антагонизма између домаћих произвођача и домаћих лобија.
4. Средства за научно-истраживачке и иновацијске процесе су недовољна што најбоље показује податак да се за ове сврхе у успјешним земљама транзиције (Чешка, Пољска, Мађарска, Естонија) издваја преко 10 пута више средстава у односу на остварени бруто домаћи производ.
5. Недостатак довољног броја образованих кадрова у МСП и искусног особља за сектор малог предузетништва по моделу и манирима који данас егзистирају у Европској унији па и неким замљама транзиције. Процеси дообразовања за потребе предузетништва који су се одвијали у сарадњи домаћих и међународних институција дали су са аспекта квалитета релативно добре резултате али су, бар до сада, обухватили јако мали број људи.
6. Немотивисаност младих људи за покретање властитог бизниса усљед неадекватан образовни процес за потребе предузетништва и неизграђена тржишна и маркетиншка оријентисаност ка властитом бизнису.
7. Као сублимаат свих претходних препрека, усмјереност менаџера МСП на традиционалне производње које се заснивају на веома ниској продуктивности и ниском степену технологије.

3.4. Демографско-социолошке препреке

Препреке типа демографског и социолошког окружења такође имају негативан утицај на МСП. То се посебно препознаје у сљедећем:

1. Структура радно способног становништва се драстично промјенила јер је знатан број способних страдао у рату или доживјело инвалидитет, други се преселио у категорију пензионера, трећи су већ одавно напустили земљу итд.
2. Многи предузетни и перспективни млади људи и даље одлазе у иностранство и тамо започињу каријеру. Влада не успоставља мјере за њихово задржавање у земљи, као нпр. подршка развоју омладинског предузетништва.
3. У популацији незапослених доминирају они који су без довољног радног искуства и образовања, што смањује потенцијал становништва у цјелини.
4. Култура удруживања људи и пословно кооперативно заједништво нема традицију и споро прихвата тенденције које нуде глобална кретања. Посљедица тога је нпр., спорост у прихватању модела кластера, пословних центара, зона и разних врста удружења.
5. Недостатак културе код грађанства у сектору покретања заштите потрошача по моделу 'конзумеризма', што већ деценијама познају демократски развијене земље и што би, свакако, у нашим условима било крајње неопходно.
6. Социјалне структуре руралног становништва притискају урбана средишта која немају капацитет да их све прихвате и обезбједе адекватну егзистенцију. При томе, ово становништво није у могућности да покрене властити бизнис. Проблем би се могао ријешити њихов повратком у руралне средине и стварањем предуслова за самозапошљавање.
7. Систем моралних вриједности и социјалних промјена је неизграђен за контекст тржишне економије, демократије и глобалних предузетничких кретања у цјелини.

3.5. Препреке карактеристичне за регионални развој

Смисао регионалног развоја своди се на чињеницу да се ријетки ресурси са којима располаже нека регија максимално искористе кроз предузетничке иницијативе и максималну подршку државе и њених развојних институција. Европска искуства у подршкама развоју регија показала су да је то најефикаснији модел развоја неразвијених регија и регија у застоју, јер су тамо успјешно минимизирани проблеми у функционисању постојећих пословних субјеката, покретању нових видова производње, повећању запослености и смањењу флукуације становништва.

Регионална организованост у РС постоји више у глобалном а мање у конкретном и административном смислу. До сада су пословни субјекти извјесно повезивани на регионалном принципу путем чланства у регионалним привредним и предузетничким коморама, којих, према садашњем уређењу има 5 (Бања Лука, Добој, Бијељина, Источно Сарајево и Требиње).

Такође постоје друге иницијативе за формирање регија, гдје се посебно може издвојити регионализација према Нацрту просторног плана РС који препознаје сљедеће регије: Приједор, Бања Лука, Добој, Бијељина, Источно Сарајево и Требиње.

Из наведеног прегледа стања и уз друге аспекте разматрања проблематике регионалног развоја може се констатовати сљедеће:

1. Процес регионализације је још у току и нису могуће интензивније мјере за кориштење компаративних предности таквих регија
2. Не постоји стратегија о уравнотеженом развоју појединих дијелова РС због чега неки њени дијелови и даље сиромаше, у њима се не искоришћавају дати ресурси а економски потенцијали се расипају и алоцирају у развијеније регије. Таква ситуација не нуди просперитет МСП-у, свуда тамо гдје за то постоје реални изгледи.
3. Постојећи програми развоја се недовољно фокусирају на људе који живе у регији и њихове предузетничке потенцијале с аспекта развијања важних вјештина. Непходно је развијање тих вјештина у циљу ефикасније експлоатације ресурса којим располаже њихово окружење, као нпр.: пољопривреда, шумарство, сточарство, туризам, или специфична индустрија занатство итд.
4. Текући развојни процеси у регијама се не заснивају на принципима удружене економије кроз изградњу регионалне инфраструктуре за пословну подршку, оснивање пословних кластера у одређеним секторима, подржавање пољопривреде и развој руралне економије, развој транспортне инфраструктуре на релацији село-град и др.
5. Неразвијеност партнерства између носилаца приватног предузетништва на локалном и регионалном нивоу са образовним сектором у циљу развоја континуираног учења. Према *PRSP*-у требало би успоставити едукацију кроз тзв. регионалне образовне центре, по принципима европске добре праксе.
6. На регионалном нивоу а посебно у појединим општинама осјећају се препреке чији је узрок неактивност општинских власти у привлачењу потенцијалних инвеститора на то подручје. Никакве или лоше кампање за привлачење инвеститора, чега смо сада свјedoци, одгађају могућности запошљавања становника и њиховог изласка из сфере сиромаштва.
7. Код већег броја општина јавља се недостатак погодних и од стране општине припремљених локација за сасвим нове економске активности, тако да потенцијални инвеститори свој капитал улажу ван општине, односно тамо гдје им се нуде готова рјешења. Тај проблем је нарочито битан када се ради о моделу развоја инкубатора, за које у основи постоје могућности у скоро свим општинама у оквиру регија а у јачим општинама постоји реална могућност за више инкубатора.
8. Нису успостављени програми локалног сеоског развоја. Посљедица тога је стихијски или никакав развој села. Дугорочне посљедице су губљење интереса за живот на селу, некоришћење важних ресурса којима село располаже, умањивање производње на селу, напуштање села и слично.
9. Неизграђена политика сеоског туризма. С таквом политиком спријечила би се даља деструкција села и допринијело оживљавању туристичког предузетништва и економије сеоских простора.

3.6. Остале препреке

1. Недостају програми за развој креативног омладинског предузетништва. Недостатак таквог програма спријечава експлоатацију креативних капацитета младих и рјешавања њихових специфичних проблема. Овдје се мисли на младе различитих доби, као што су млади у основном образовању, средњешколском образовању, млади који су на факултетима или су завршили факултет, било из руралних или урбаних подручја.
2. Недовољна сарадња институција за подршку развоју МСП. Важне институције, као што су агенције, привредне и предузетничке коморе, удружења послодаваца, професионалне организације за консалтинг, институције образовања, синдикати, медији и други, ако би дјеловали на бази консензуса и путем дијалога који унапређује, насупрот конкуретских понашања и инстинском сарадњом, могли би снажно допринијети добрим резултатима

сваке институције појединачно а вишеструко би допринијели остварењу стратегије развоја МСП.

3. Предузетници нису довољно директно заступљени (делегирани испред својих удружења) у државним органима надлежним за питања привреде и развоја, што се одражава на квалитет закона који се у великој мјери односе на њих.
4. Подстицајни културни процеси који употпуњују комплекс услова важних за предузетничке трендове у РС нису довољно развијени.

4. ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПОТЕНЦИЈАЛА ЗА РАЗВОЈ МСП У РС

4.1. Природни ресурси

Природни ресурси представљају значајан потенцијал РС. И поред тога што ови ресурси најчешће имају индиректну везу са настанком и развојем МСП (нпр. случајеви Јапана, Швајцарске, Словачке, Тацикистана) значајни су као општи привредни ресурси и добра основа за бржи привредни развој. Најважније природне ресурсе на простору РС представљају:

1. Пољопривредно земљиште,
2. Шумски комплекси,
3. Водни потенцијал,
4. Рудни и минерални ресурси
5. Природне љепоте и други туристички потенцијали.

4.1.1. Пољопривредно земљиште

Пољопривредно земљиште заузима најзначајније мјесто међу природним потенцијалима развоја РС. Повољна клима и богатство вода додатно јача погодности за развој пољопривреде у РС. Међутим, чињеница је да те погодности нису адекватно искориштене.

Од укупне површине Републике Српске која износи 24.468 km², пољопривредно земљиште заузима 1.251.695 хектара, односно 51,2%.

Табела 4.1. Структура пољопривредног земљишта у РС⁵

Р.бр.	Структура пољоп. земљишта	Површина (ха)
1.	Обрадиво земљиште	893.540
1.1.	Оранице и баште	614.264
1.2.	Воћњаци	56.242
1.3.	Виногради	484
1.4.	Ливаде	222.550
2.	Пашњаци	358.155
Укупно пољопривредно земљиште		1.251.695

Из претходне табеле 4.1. и званичних података Републичког завода за статистику РС о броју становника, може се закључити да на једног становника РС долази скоро 1 ха (0.90 ха), по чему се РС налази у врху европских земаља.

У пољопривредном сектору доминира приватна својина (око 95% је приватно власништво).

Једна од важних карактеристика овог потенцијала РС велики број приватних пољопривредних газдинстава која сва потенцијално представљају микро, а нека и мала предузећа. РС има око 221.000 пољопривредних газдинстава од којих најмање 1/4, то јест најмање 50.000 има предуслове да буду микропредузећа, јер производе за тржиште. Они имају имовину, властита средства за инвестиције и и дугогодишње искуство.

Поред тога присутни су сљедећи проблеми који могу бити уједно и шанса за бржи развој МСП:

- величина просјечног земљишног посједа је око 3,5 хектара са тенденцијом даљњег уситњавања, а што је у супротности са европским тенденцијама гдје је просјечна величина земљишног посједа око 10 хектара.
- пољопривредна газдинства нису регистрована као пословни субјекти и тешко је пратити како њихову развој и статистику, тако и обезбједити циљану подстицајну политику.

⁵ Стратегија развоја пољопривреде у РС

- девастирани су воћњаци, виногради и стаклене баште и 200.000 хектара водообскрбних објеката (наводњава се свега 0,65% обрадивих површина, а у свијету 15%),
- користи се испод 30% обрадиве површине (око 250.000 домаћинстава производи само за личне потребе),
- на плодним пољопривредним земљиштима налазе се депоније смећа, изражене су ерозија и поплаве чиме је угрожено око 200 000 хектара земљишта, на плодном земљишту веома је интензивна и често непланска стамбена изградња (нестаје дневно око 8 хектара плодног пољопривредног земљишта).
- недовољни прерађивачки капацитети за млијеко, месо и вуну.^{5,6}

Окупљавањем посједа, изградњом добре саобраћајне инфраструктуре, постигао би се бржи развој сеоских пољопривредних подручја и могућности за развој МСП у прехранбено-прерађивачком сектору. Тиме би се створиле могућности за отварање нових радних мјеста, смањењу сиромаштва, развоју стабилније и здравије укупне економије, привлачењу младих и остале популације из урбаних подручја.

4.1.2. Шумски ресурси

Велико природно богатство Републике Српске и потенцијал за развој МСП су шуме. Шуме заузимају 48% површине Републике Српске, односно 0,8 хектара шумског земљишта по глави становника. Шумарство је једина грана привреде Републике Српске код које је извоз већи од увоза.

Табела 4.1. Искориштавање шума у РС у 000 м³

Год.	Iskorištavanje šuma Forest exploitation, thous. m ³					Vještačenje površine, ha Artificial afforestation, ha		
	Posjeđena bruto drvna masa Cutting gross volume of wood			Lišara Broadleaves	^etinara Conifers	Укупно Total	Lišara Broadleaves	^etinara Conifers
	Укупно Total	Државне шуме State sector forests	Приватне шуме Private sector forests					
1999	2.261.120	2.124.891	136.229	1.204.445	1.056.675	1.412	109	1.303
2000	2.952.981	2.757.992	194.989	1.501.199	1.451.782	1.202	125	1.077
2001	2.515.962	2.355.395	160.567	1.257.855	1.258.107	1.429	128	1.301
2002	2.782.618	2.550.393	232.225	1.550.071	1.232.547	1.514	242	1.272
2003	2.620.650	2.339.926	280.724	1.517.794	1.102.856	1.461	192	1.269 ⁷

Међутим и код ове врсте извоза не можемо бити задовољни јер се углавном извози техничко дрво, које није прошло ни једну фазу прераде, што је веома неповољно. Посљедњих година се све више извози огрјевно дрво што пријети сјечи шума и уништењу природних љепота.

Табела 4.2. Дрвна залиха по категоријама шума 2003. године у 000 м³

	Укупно All	Visoke šume High forests		[umske kulture Forest cultures	Izdana-ke šume Coppices forests	Total
		Visoke šume sa prirodnom obnovom High forests with natural regeneration	Visoke degradirane šume High degraded forests			
Укупно	175.835	137.067	6.093	6.653	19.675	Total
Лишњари	110.784	80.260	5.995	1.706	19.455	Broad-leaved
Буква	77.036	63.229	3.098	899	7.845	Beech
Храст	15.997	8.475	1.710	271	5.031	Oak
Племенити	4.430	3.217	224	59	747	High quality
Четинари	65.051	56.807	98	4.947	220	Conifers
Јела	29.806	28.070	14	165	36	Fir
Смрча	25.961	23.437	48	1.387	25	Spruce
Бијели бор	3.369	2.071	8	1.111	25	Scots pine
Црни бор	5.278	3.209	28	1.673	128	Black pine ⁸

Приоритетно би се у Републици Српској требало оријентисати на прераду дрвета и извозу производа више финализације.

⁶ Зборник радова са округлог стола „Дугорочни развој МСП у РС/БиХ“, стр. 25, мај 2005.год.

⁷ Републички завод за статистику РС

⁸ Републички завод за статистику РС

Показатељи умањења потенцијала шумског екосистема су: непосредна ратна штета учињена шумама цијени се на преко двије милијарде еура; 720.000 хектара херцеговачког крша је еколошка пустиња; минирано је око 540.000 хектара шумских подручја чиме је блокирана сјеча око милион м³ годишње; око 250.000 хектара шума се осушило од поткорњака; економске шуме нису отворене шумским комуникацијама, чиме је блокирано око два милиона м³ (етата) годишње; претјерана редовна и бесправна сјеча уз шумске комуникације; залихе свакодневне дрвне масе је око 200 м³ по хектару, а могла би бити до 350 м³ по хектару; обим и квалитет дрвне сировине не задовољава (50% је обла грађа, недостаје око 2 милиона м³ грађе, 70% цијепане дрвне масе пропада у шуми);

4.1.3. Водни потенцијал

РС располаже са веома значајним енергетским потенцијалом вода. Тај потенцијал се још увијек недовољно и неефикасно користи. Постоје велике могућности у производњи хидроенергије кроз изградњу мини хидрелектрана што би побољшало снабдијевање енергијом привреде и становништва.

Богатство у чистим питким водама је слабо искориштено. Тренутно у РС постоји само мањи број фабрика за производњу воде (нпр. „Витинка“ Козлук). У ФБиХ овај потенцијал је нешто боље искориштен („Сарајевски кисељак“, „Илиџански дијамант“, „Тешањске воде“ и др.). Када се ставе у омјер подаци о увозу и извозу воде за пиће, показује се огромни трговински дефицит. Чињеница је да тржиште постоји, а то је довољан разлог за инвестирање и покретање производње питке воде на подручју РС.

4.1.4. Природне љепоте и остали туристички потенцијали

Туристички положај РС и БиХ у цјелини је повољан. Погодности за развој ове гране привреде произлазе из геоморфолошких карактеристика простора, хидрографских потенцијала, богатог биљног и животињског свијета, природних ријеткости и занимљивости. На првом мјесту је бањски и планински туризам. Постоје значајни потенцијали и за развој ловног, риболовног, вјерског, манифестационог, руралног и транзитног туризма.

Бањски туризам се одвија у осам бања у РС: Бања Врућица, Вилина Влас, Лакташи, Кулаши, Српске Топлице, Губер, Мљечаница и Слатина. Планински туризам заузима значајно мјесто са неколико вриједних дестинација, од којих је најатрактивнија Јахорина. Вјерски туризам је слабо развијен, а углавном се веже за посјету важних сакралних обеката са вриједним споменицима и другим врстама умјетности.

Посебно су атрактивни услови за развој сеоског туризма (са могућношћу радне рекреације урбаних гостију) и туризма са екстремним условима (опасни спортови на дивљим ријекама, уласци у спиле, излети у дивљину и сл.)

У претходном периоду доминирају домаћи гости у туристичкој дјелатности РС. Тако је у првих девет месеци 2002. године од укупно 305.313 ноћења, само 91.152 било ноћења страних држављана. Да се такав тренд наставља и у овој години показује податак да је септембру 2005. године у РС од 44.529 ноћења, страних лица било само 9.281. За побољшање ове структуре неопходне је претходно побољшање асортимана и квалитета туристичке понуде. То се посебно односи на сеоски туризам, где је у свијету уобичајен врло висок стандард смјештаја, путева и сл.

4.2. Геостратешки потенцијали

Геостратешки потенцијали имају корелацију са стратешком структуром привреде у којој важну улогу имају МСП. Геостратешки положај, као и природна богатства, традиционално су прецењени на просторима бивше Југославије, па и свих држава које су настале на њеној територији.

Данас, мада геостратешки потенцијали нису занемариви, неопходно је да се осмисли њихово ефикасније кориштење укључивањем РС у мреже међународних саобраћајних праваца развојем аутопутева, жељезница, нафтовода, гасовода, аеродрома, ријечних лука итд.

Значи, више није довољно пасивно чекати да се потенцијали геостратешке позиције РС ефектуирају спонтано, већ се органи власти морају активно укључити, тј. ангажовати на укључивању РС у поменуте мреже трансеврпског и интернационалног транспорта роба, сировина, људи и сл.

4.3. Демографски потенцијали

Потенцијали за повећање укупне производње (уз остале једнаке услове) су већи што је већи укупни број становника.

У производњи учествује као производни фактор само економски активни дио становништва (радна снага), док у потрошњи (од које зависи куповна моћ тржишта) учествује укупно становништво (активно и уздржавано). Основни подаци у укупном становништву, те учешћу, активног и пољопривредног становништва дати су у сљедећим табелама.

Табела 4.3. Основни демографски подаци за РС

Површина (према Дејтонском споразуму), км ² <i>Area (according to the Dayton Peace Agreement)</i>	Број становника (процјена) <i>Population (estimated)</i>					Број становника на 1 км ² <i>Population per 1 km²</i>	Број општина <i>Number of municipalities</i>	Број насеља <i>Number of settlements</i>
	2000	2001	2002	2003	2004			
24.857	1.469.182	1.490.993	1.455.446	1.463.465	1.471.529	59	62	2.734

Табела 4.4. Удио активног и пољопривредног становништва у РС

	РС	БиХ
Активно становништво (%)	42,1	40,7
Пољопривредно становништво (%)	21,1	9,8
Удио активног пољоп. ст. у укупном активном становништву (%)	23,0	11,1 ⁹

Становништво представља субјективни фактор развоја код чије валоризације треба имати у виду неколико основних обиљежја. То су: величина становништва и пораст; активно становништво и радни контингент; запосленост; квалификациона структура и др. Уз ово важни су степен урбанизације и миграциона кретања. На простору који покрива РС процјењује се да сада живи око 1,47 милиона становника, док их је према попису 1991. на овом подручју живјело преко 1,6 милиона становника и чинило 36% од укупног становништва БиХ. Основни показатељи становништва РС су сљедећи:

- За РС је карактеристично високо учешће пољопривредног становништва. То учешће је двоструко веће од просјека за БиХ. Што се тиче кретања укупног становништва РС процјењује се да ће се број становника из 1991. године (1,6 милиона) достићи тек 2015. године због ниске стопе наталитета и неповољне старосне структуре становништва. Сљедеће обиљежје становништва РС огледа се у томе што је густина насељености доста ниска јер на један км² простора долази 65 становника (према попису из 1991. године) према 85 у читавој БиХ. Садашња густина насељености у РС се процјењује на 56 становника на км². Радни контингент учествује у укупном становништву са 64% , што је приближно идентично стању у читавој БиХ.
- За РС је индикативно да је природни прираст становништва веома скроман и креће се од 0,1 до 0,2 % годишње што је знатно мање од просјечног прираста становништва за БиХ. Градско становништво у РС (према попису из 1991. године) чини 35% од укупног становништва, што је знатно ниже у односу на просјек за БиХ. Садашњи удио урбаног становништва се процјењује на 45% јер је у току рата дошло до извјесне концентрације становништва у градским средиштима.

⁹ Извор: Републички завод за статистику РС

Дистрибуција запослених по дјелатностима у РС приказана је следећој табели.

Табела 4.5. Дистрибуција запослених по дјелатностима у РС

Дјелатност	2003.	2004.	2005.
А. Пољопривреда, лов, шумарство	9.669	8.880	8.567
В. Рибарство	305	324	276
С. Вађење руде и камена	3904	3.626	2.994
D. Прерађивачка индустрија	63.600	60.089	58.349
Е. Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром, и топлом водом	9.460	9.406	9.608
Ф. Грађевинарство	12.126	11.610	12.017
G. Трговина на мало и велико, оправка моторних возила и предмета за личну употребу	36.268	38.996	42.707
Н. Хотели и ресторани	13.024	13.687	12.711
И. Саобраћај, складиштење и везе	14.583	14.530	14.748
Ј. Финансијско посредовање	2.868	2.570	2.634
К. Активности у вези с некретнинама, изнајмљивање и пословне активности	5.341	5.647	8.079
Л. Државна управа, одбрана и обавезно социјално осигурање	20.394	19.892	18.830
М. Образовање	15.134	15.984	16.744
Н. Здравствени и социјални рад	14.296	14.329	15.214
О. Остале комуналне, друштвене и личне услужне активности	13.714	16.008	17.569
Укупно:	234.686	235.578	241.047¹⁰

У односу на предратно стање значајан пад је забиљежен код индустрије и рударства и у РС и у БиХ, а на супротној страни значајан пораст је регистрован код непривредних услужних дјелатности. Што се тиче квалитативних обиљежја становништва, мјерено преко индикатора о структури становништва, о школској спреми (за старосну доб од 15 и више година) РС је 1991. године имала сличну структуру као и читава БиХ. У следећој табели је приказана структура становништва према школској спреми (због кашњења у попису становништва недостатни су свјежији подаци).

Табела 4.6. Структура становништва према школској спреми 1991. године (%)

	РС	Укупно БиХ	СРЈ
Високо образовање	3,6	3,7	5,5
Више образовање	4,6	2,8	3,8
Средње образовање	30,9	32,6	32,1
Основно образовање	24,1	24,4	25,0
Незавршена основна школа	19,2	19,6	23,2
1-3 разреда	(2,8)	(2,4)	(2,9)
4-7 разреда	(16,4)	(17,2)	(20,5)
Без школске спреме	14,9	14,1	9,5
Непознато	2,7	2,8	0,9
Укупно	100,0	100,0	100,0¹¹

Образовна структура становништва РС према попису из 1991.године била је релативно повољна. Она се према вршеним повременим истраживањима Републичког Завода за статистику РС није битније промјенила. Због тога је та структура релативно добра претпоставка за унапређење предузетништва и оснивање нових МСП, односно побољшања привредне структуре.

Када је ријеч о запослености и незапослености у РС онда се мора констатовати да је ситуација доста неповољна. Стопа запослености у РС сада је на нивоу од 17%, а стопа незапосленост на нивоу од 40% у односу на активно становништво. Слично је и код другог ентитета, односно за БиХ у цјелини.

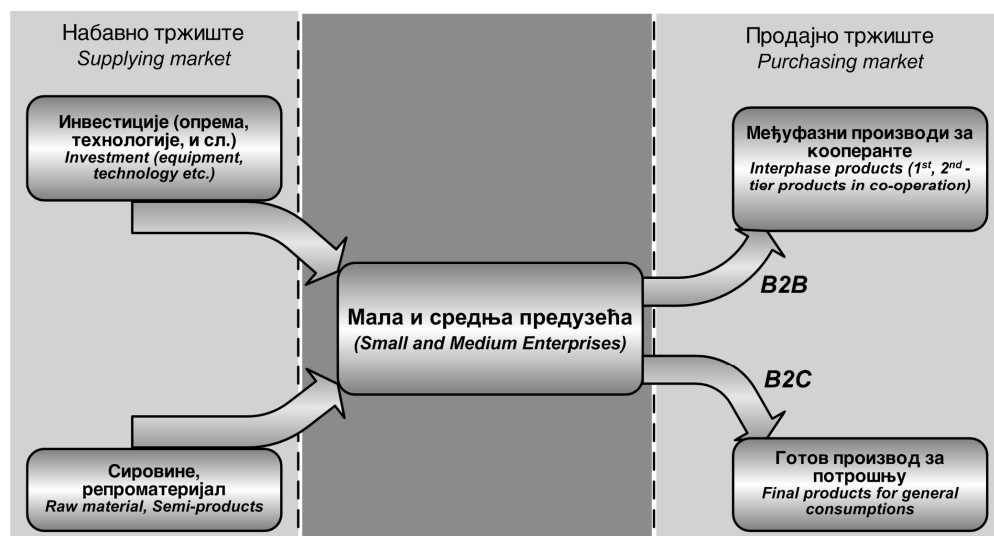
¹⁰ Републички завод за статистику РС,

¹¹ Статистички билтен Сарајево, бр.265, 1998. године

4.4. Тржишни потенцијали

Основни проблем настанка и опстанка сваког предузећа јесте тражња за производима и услугама. Тржишни потенцијал за МСП је једним дијелом функција општег нивоа развијености потрошачког друштва (*business-to-commerce B2C*), а другим дијелом дијелом је у зависности од развијености и интензитета кооперација привредне структуре (*business-to-business B2B*). Односно, само један дио производа и услуга МСП иде на тржиште готових производа и услуга намјењених крајњој потрошњи, док највећи дио иде предузећима кооперантима за потребе одвијања даље пословне активности.

Развијеност тржишних потенцијала МСП у РС и амбијент за његово повећање може се сагледати у сл.4.1. Продајно тржиште се може посматрати у два сегмента: пословно тржиште (*B2B*) и потрошачко тржиште (*B2C*).



Слика 4.1. Везе МСП са набавним и продајним тржиштем

МСП су мање конкурентна за потрошачко тржиште, посебно за иностранство. Овај тржишни потенцијал је велики (нпр. наша предузећа недовољно користе могућности извоза за европско и друга тржишта), али је неопходно повећати конкурентност МСП. Јачање конкурентности се огледа кроз јачање партнерстава (*clustering*), подуговарајућих стратешких кооперативних веза (*subcontracting and supporting industry*), увођења група ISO стандарда квалитета, организационих и техничко-технолошких иновација и др.

Тржиште РС, односно БиХ у целини, је у великој мјери неуређено тј. не постоји регулатива која домаће произвођаче ставља у равноправан положај са увозницима производа из других земаља које дају значајне извозне субвенције за своје извозне производе.

Поред тога, не функционишу институције за провјеру квалитета увозне робе као ни службе које би провјеравале да ли су цијене увозних производа дампиншке на које држава мора реаговати. Таква ситуација посебно погађа МСП која немају кондицију да се супроставе таквој нелојалној конкуренцији. Рјешавањем ових проблема долазиће до повећања потенцијала домаћег тржишта за МСП.

Најављеним улагањем из структурних фондова ЕУ у БиХ за очекивати је да ће се у наредном периоду директно повећавати инвестициона потрошња, а индиректно и општа потрошња.

4.5. Привредна традиција

Привредна традиција, односно традиција облика и интензитета привређивања у РС оптерећена је полувјековним самоуправним социјалистичким методама и навикама пословања. Преузимање дијела привредних иницијатива и одговорности са друштва на појединце или групе, иде тешко и споро, јер је у ранијем периоду било мало примјењивано, а често и непожељно.

Међутим, у неким срединама односно локалним заједницама и у том периоду је била развијена мала привреда и у друштвеном, и у приватном сектору, што указује на то да је и у тим отежаним

условима било могуће више користити постојеће потенцијале за формирање МСП. Нпр., општина Лакташи те Градачац, Грачаница, Високо и неке друге општине у ФБиХ су имале развијену друштвену, а посебно малу привреду у приватном сектору.

Мала привреда у приватном сектору је посебно била развијена у сљедећим дјелатностима: пољопривреди, производном и у услужном занатству, трговини и угоститељству, услугама теретног транспорта, експлоатацији природних богатстава за потребе грађевинарства и др.

У тим секторима који имају традицију могуће је са мало улагања постићи веће резултате у отварању малих предузећа с обзиром да постоје искусни кадрови, квалификована радна снага, пословни простор и друго.

Треба се ослободити преоцбе да БиХ има традицију у подизању и раду великих привредних капацитета (пољопривредни, дрвопрерађивачки и метални комбинати), јер наведени примјери то демантују. Било би много више таквих примјера да се водила систематска политика привредног развоја односно реализовани у већој мјери, дугорочни планови развоја у претходној заједничкој држави.

Кључне дјелатности погодне за предузетништво, односно за формирање МСП су производња и услуге, а неповолне области су транспорт и трговина. Наравно, у оквиру производње и услуга нису све дјелатности једнако повољне, нити су у оквиру транспорта и трговине све дјелатности једнако неповољне за МСП. Овај проблем усмјеравања МСП заслужује посебну студију, зато што постоје погрешна предубјеђења о томе, па се тако јако пуно МСП формира у трговини, а недовољно у неким неким производним делатностима које су иначе врло повољне за МСП.

4.6. Потенцијали кључних привредних дјелатности

Министарство индустрије и технологије РС у сарадњи са „*Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit*“ - (GTZ) је 2002. године израдило документ „*Секторске стратегије развоја индустрије Републике Српске*“. У том документу је препознато 5 сљедећих сектора: дрво и намјештај, прехранбени сектор, метални сектор, сектор текстила и одјеће, сектор коже и обуће. У „*Средњерочној стратегији за редукацију сиромаштва PRSP 2004. - 2007. год.*“, препознате су сљедеће стратешке индустријске гране у БиХ, и то: дрвно-прерађивачка, прехранбена, текстилна, индустрија коже и обуће, металска, туризам, енергетика и иноформационо-комуникационе технологије.

С обзиром на постојеће привредне потенцијале и традицију на територији РС, те анализу кретања на домаћем и страном тржишту, у наредном средњорочном периоду, приоритет у развоју МСП требају имати сљедећи сектори:

1. прехранбена производња,
2. дрвопрерађивачка производња,
3. туризам,
4. металопрерађивачка и машинска производња и
5. информационо-комуникационе технологије.

У Стратегији су приказане основне одреднице везане за значај, стање и развојне подстицаје за сваки приоритетни сектор који ће бити детаљно истражени и обрађени у посебним елаборатима.

Прехрамбена индустрија заузима истакнуто мјесто у укупној привреди РС и чини знатан дио у укупном приходу индустрије. Постоје велики потенцијали за развој МСП у прехранбеном сектору од којих су најбитнији:

- добра и приступачна сировинска основа,
- дугогодишња искуства и традиција прехранбеног сектора,
- велике могућности на домаћем тржишту у супституцији увоза (нпр. 2003. год. у БиХ увезени су прехранбени производи у вриједности од преко 1 милијарде КМ),
- велике могућности за производњу и извоз еколошки чисте и здравствено сигурне хране.

Снажни утицаји свјетског тржишта и либерализација увоза у РС и БиХ у цјелини, стављају у нове изазове посебно МСП из прехранбеног сектора.

Да би се рјешио овај проблем прилагођавања нових услова на домаћем и страном тржишту потребно је урадити сљедеће:

- усклађивање закона и прописа на подручју осигурања квалитета и сигурности намирница са свјетским стандардима (НАССР, ISO 9000 и др.), те успостављање институција за сертификацију безбједности и квалитета хране,
- обезбједити финансијску и стручно-техничку помоћ у циљу увођења савремених технолошких рјешења производње, увођење стандарда квалитета,
- повезивање пољопривредних тржишта са произвођачима, прерађивачима и предузећима која се баве продајом на велико и мало чиме би се ојачали кооперантски односи. Тиме би се обезбједио сигуран откуп за произвођаче, квалитетна и сигурна сировинска база за прерађиваче, те квалитетан, одговарајуће количине и правовремен (*just in time*) производ за предузећа за трговину, како на домаћем, тако и страном тржишту,
- обезбједити финансијску и другу подршку за МСП која повећавају складишне и расхладне капацитете, покрећу издвојена царинска складишта и хладњаче уз услов откупа са домаћег тржишта,
- покретање брзи пољопривредних производа на регионалном карактеру.

Поред тога неопходно је изменити структуру производње воћа и поврћа, али и производње меса (форсирати говедарске фарме и производњу млека). Потребно је такође повећати производњу еколошки чистих и локално специфичних култура (шумско воће, на примјер) и производа са заштићеним географским поријеклом (вина, жестока пића и сл).

Данас се капацитети за прераду пољопривредних производа на подручју РС у већини случајева користе испод 50%. Истовремено се скоро 2/3 потреба за прехранбеним производима задовољава из увоза. Ситуација ће се битно поправити уколико се економском политиком буде стимулисала примјена принципа „производити прави производ у право вријеме и на правом мјесту“ тј. ако се стимулативним мјерама ускладе производња, откуп, прерада и извоз пољопривредних производа.

Исто тако је битно да се уз природне погодности искористе и радом стечени ресурси. На примјер, за производњу поврћа у зимском периоду могла би се користити топла вода из термалних извора (Бања Врућица, Бања Кулаши, Бања Дворови и др.), као и топла вода из термо-електрана (ТЕ Гацко, ТЕ Угљевик).

За прехранбене производе намјењене извозу врло је важно везивање брэнда производа за уже или шире територијално подручје (херцеговачки мед, вино и љековито биље; романијски месни производи и сир; прерађевине воћа, поврћа и житарица из посавског подручја) што би гарантовало посебна својства и квалитет производа.

Дрвна индустрија у РС је традиционално извозно оријентисана. Више од 25% извоза БиХ чине производи дрвне индустрије, на жалост, углавном нижих фаза прераде (70% извоза дрвне индустрије је резана грађа, 9% финални производи, и 21% су трупци и слично необрађено дрво). Без значајних инвестиционих захвата и без оживљавања одређеног броја великих дрвно-индустријских комбината и трансформација осталих у велики број малих предузећа кроз усмјерене стечајеве и на други начин, ова дјелатност би ушла у још веће проблеме. Због тога је потребно што прије преузети мјере и активности који ће убрзати те процесе. Такође је потребно да се новоформирана мала предузећа повежу у кластере (*clustering*) на регионалним нивоима и да се развије систем подуговарања послова између малих и великих предузећа (*subcontracting*).

У склопу ревитализације овог сектора треба рјешавати проблем ниског степена обраде дрвета кроз јавни програм пружања финансијске и стручно-техничке подршке МСП-у, који производи и развија више фазе прераде дрвета.

Због тога у оквиру овог сектора посебно треба издвојити производњу намјештаја која уколико се ревитализује, нуди високе позитивне ефекте што је чини тржишно атрактивном. Међутим, ревитализација производње намјештаја није могућа без значајних страних улагања у веће капацитете („Варда“ Вишеград) и развоја кооперације мањих капацитета са страним компанијама („Стандард“ Прњавор који производи елементе намјештаја за шведску компанију „Икеа“).

Значајне могућности за развој производње намјештаја пружа и кластеризација мањих производних капацитета које су покренули бивши кадрови великих предузећа за производњу намјештаја (примјер повезивање у кластер произвођача насталих на програму предузећа „Врбас“).

Респектујући чињеницу да ће улазак на међународно тржиште на коме влада оштра конкуренција бити врло тежак намеће се потреба осмишљавања једног квалитетно новог приступа тржишту, при чему се акценат ставља на:

- Дизајн и друге карактеристике производа, значајне са аспекта потрошача (изглед, стил, боја, функционалност, погодност одржавања итд.),
- Марка производа, односно његов заштитни знак, везано за досадашњу позицију производа на свјетском тржишту,
- Дистрибуција производа, која укључује прије свега канале продаје и локалитете продаје,
- Цијене производа у поређењу са истим рангом производа конкурентских произвођача,
- Промотивне активности и начин комуникација са јавношћу, односно одржавање имиџа производа и предузећа.

Туризам има велике потенцијале и значај за развој МСП у РС. Географски положај, климатски услови, очувана природна богатства и животна средина, културно-историјско наслеђе представљају значајне предуслове за развој овог сектора у РС.

РС има перспективе за развој здравственог, планинског, сеоског, ријечног и еко туризма. Развој туризма би за собом повукао отварање нових и развој постојећих МСП али и развој и унапређење саобраћаја, трговине, прехранбене индустрије, пољопривреде и сл.

Приходи од страних гостију у туризму су еквивалентни приходима од извозних дјелатности тако да туризам има практично извозну улогу.

С обзиром да је туризам радно интензивна дјелатност и да може остварити значајан девизни прилив, преко овог сектора се може много допринијети смањењу два горућа економска проблема – незапосленост и платни дефицит.

Да би се искористили велики потенцијали за развој овог сектора потребно је:

- *одредити туристичке дестинације које ће бити носиоци развоја туризма и подизати ниво атрактивности туристичких локалитета*
- *подржати домаћа и страна предузећа и улагаче у развоју туристичких производа*
- *усагласити законе и прописе са стандардима ЕУ*
- *развијати и осавременити саобраћајну инфраструктуру.*

Уз класичне облике туризма (здравствено-бањски, зимско-спортски, транзитни и други) посебно треба посветити пажњу сеоском и тзв. руралном *wellness* туризму. Ови облици туризма постају све траженији у земљама са очуваном природом и здравом храном. Села у РС по свом положају, очуваности природног амбијента и понуди здраве хране која се справља на лицу мјеста од домаћих производа, могу се убројити у туристичке дестинације за којима у свијету влада све већа потражња. У свијету влада посебно велики интерес за сеоски туризам у насељима која се налазе на падинама планина што је код нас чест случај. Међутим, овакве наше дестинације треба афирмисати унапређењем квалитета прилазних путева и комуналне инфраструктуре (вода, струја, интернет и др.)

Поред наведеног треба анимирати стране и домаће улагаче у изградњу мањих смјештајних објеката у сеоском стилу, а сеоска домаћинства за пружање услуга смјештаја, здраве хране, те омогућавање туристима да се баве пољопривредним и другим активностима које доприносе обогаћивању руралног *wellness* туризма.

Металоперађивачки и машински сектор

Степен развијености, стање и тенденције развоја машинске индустрије једне земље директно показују и степен њене техничко - технолошке развијености. Потврду овоме даје чињеница да су најразвијеније земље свијета уједно и највећи произвођачи и потрошачи производа из металоперађивачког и машинског сектора.¹²

Такође је индикативно да су све земље у транзицији (а посебно централноевропске земље СЕЕС) које су издвојиле 5-6 приоритетних дјелатности за развој, јединствено препознале овај сектор као један од кључних, како због остваривања изнадпросјечне новододане вриједности, тако и његове важности за развој других дјелатности (често је почетак у добављачким ланцима).

Дугорочно гледано, јако је важно повратити општедруштвену пажњу на значај развоја овог сектора, јер се његовом ревитализацијом може обезбједити конкурентност цјелокупне индустрије РС.

¹² „Стање у прозводњи машина и трендови развоја у блиској будућности“ – Студија ФТН, Нови Сад, 2002. год.

Прије рата овај сектор је имао велики значај у укупној индустрији на просторима РС. Овај сектор је чинио скоро трећину учешћа у укупној индустрији у пријератној БиХ. Евидентан је његов пад у послјератном периоду, прије свега због губитка иностраног тржишта, недостатка обртних средстава, застарјелости опреме и недостатка дообуке за високо квалификовану и стручну радну снагу у примјени информационо-технолошког као што су CAD/CAM алати и сл.

Потенцијал наших кадрова је дугогодишње пријератно искуство у овом сектору, сектору у коме се саме технологије прераде метала и процесирање нису радикално промјенили, већ је дошло само до значајног увођења информатике у циљу повећања продуктивности производње и увођење високих стандарда квалитете производа (сет ISO стандарда).

У циљу покретања МСП из сектора металопрераде и машинства, потребно је урадити следеће:

- *јавна финансијска и подршка за набавку савремене CNC и друге високо продуктивне опреме за прогресивна МСП,*
- *бржем увођењу серија међународних стандарда квалитете и*
- *дообуци стручног кадра у побољшању ефикасности пословања (методе TQM, 6 Sigma, Lean manufacturing, 20 Keys, SMED систем, 5S, CNC програмирање, CAD алати и др.).*

Покретањем рудника (Љубија, Станари, Сребреница и др.), изградњом хидроелектрана (Бук-Бијела и др.) и термоелектрана (Станари и др.), те ревитализацијом жељезнице и електродистрибутивне мреже у РС, значајно ће порастати потребе за производима и услугама малих и средњих предузећа у металопрерађивачком сектору.

Малим и средњим предузећима у овом сектору се пружа и значајна могућност за кооперацију са великим страним произвођачима аутомобила и другим великим компанијама из машинске индустрије у ближем и даљем окружењу. Међутим, за овај облик сарадње неопходно је стално јачати конкурентску способност овог сектора.

Јачање конкурентске способности за излазак на страно тржиште акценат треба ставити на двије основне групе активности:

- Активности везане за производ што би био задатак техничко-развојне функције предузећа уз помоћ сталног истраживања тржишта и
- Активности везане за канале дистрибуције, цијене и промотивно дјеловање, што је задатак маркетиншке функције предузећа.

Основна претпоставка успјешног наступа на међународном тржишту је кластеризација малих и средњих предузећа из сектора металопрераде. Само у случају осмишљене кластеризације могуће је добијање производа који по квалитету и роковима испоруке могу задовољити услове које поставља свјетско тржиште, односно страни стратешки партнер.

Добар примјер за то може послужити иницијатива за кластеризацију произвођача аутодијелова у БиХ у којем се настоје повезати металска производна предузећа, трговинска предузећа, банке, маркетиншке куће и извозници.

Информационо-комуникационе технологије

Примјена **информационо-комуникационих технологија** (у даљем тексту: ИКТ) има велики значај како на унапређивање пословања МСП-а у свим секторима, тако и на властити развојни потенцијал ИКТ сектора, а посебно софтверске услуге.

Важност овог сектора илуструје и податак да националне статистике земаља ОЕCD-а о вриједности производње, показују да је ИКТ индустрија у 2000. години учествовала са 4% - 15% укупне производње производа и услуга без области пољопривреде. ИКТ услуге, као што су софтверске и телекомуникационе, чине између 70% и 90% укупне ИКТ индустрије.

Најдинамичнија компонента је пораст запошљавања у софтверским услугама, гдје је просјек ОЕCD-а био 11% годишње. Софтверска компонента ИКТ-а је посебно погодна за земље у транзицији које нису имале развој производње хардвера, али имају или развијају ИТ кадровски потенцијал.

Ту је и шанса РС и цијелог региона Балкана који евидентно нема хардверски развој ИКТ. С обзиром на анализу људских потенцијала РС и с друге стране неопходност повећања конкурентности МСП и привреде уопште, показује се да је један од примарних задатака у наредном средњорочном периоду развој софтверских услуга и производа у РС.

Поред наведених сектора који имају највећи мултипликаторски ефекат на повећање запослености, извоза и јачање материјалне основе за друштвену надградњу и побољшање животног стандарда

становништва, неопходно ће бити да се подстиче развој малих и средњих предузећа и у другим секторима и дјелатностима. То се посебно односи на интелектуалне услуге, те дјелатности специфичне за поједина подручја (нпр. обрада камена у Источној Херцеговини; домаћа радиноост у руралним планинским подручјима; вјерски туризам на подручјима на којима постоје позната манастирска здања и други сакрални објекти (Житомислић, Озрен, Гомионица, Липљане, Јаворани); излетнички туризам на посебно атрактивна подручја као што је ускотрачна пруга и ријечни кањони (вишеградско подручје) и друго.

4.7. Развојни потенцијали руралних подручја¹³

Велика заступљеност сеоских подручја у укупној територији чини Републику Српску претежно руралним простором. Према процјенама, рурално становништво чини преко 50% укупног броја становника Републике Српске што се углавном односи на активно пољопривредно становништво.

Због значаја развоја руралних подручја за укупан привредни развој Републике Српске Стратегија развоја МСП даје базни оквир за развој МСП у овим подручјима. Стратегија развоја пољопривреде РС и Стратегија развоја руралних подручја су документи који ће у наредном периоду детаљније обрадити ову проблематику, тј. узети у обзир следеће специфичности:

- релација град-село,
- прогрес на супрот традицији,
- повезивање урбаних и руралних култура,
- ново на супрот старом,
- глобално на супрот локалном,
- развој села као интеграног дијела друштва,

Рурални развој подразумјева развој привредних и непривредних дјелатности одређеног руралног подручја. То се прије свега односи и на инфраструктуру, комуникације, културне и здравствене потребе, услужне дјелатности (савјетодавне, финансијске, занатске, саобраћајне и друге услуге), пољопривреду и прераду пољопривредних производа, шумарство и прераду дрвета, производњу грађевинских материјала, угоститељство и сеоски туризам, занатство и др.

Оснивање и развој МСП у руралним подручјима РС је веома значајно и као посљедицу има низ вишеструких ефеката као што су спречавање миграција становништва, веће запошљавање, искоришћавање природних ресурса близу извора њиховог настајања и сл.

У том циљу потребно је финансијски подржати спровођење програма за покретање развоја МСП у руралним подручјима у области примарне пољопривреде и прехранбене индустрије, дрвној индустрији, туризму и занатству.

Основне мјере неопходне за успјешан рурални развој су :

- Ефикаснија политика управљања земљишним ресурсима (укрупњавање посједа),
- Измјена законске регулативе о пословању сеоских газдинстава
- Измјена законске регулативе о пословању земљорадничких задруга,
- Инвестициони пројекти за подстицај сеоских газдинстава и задруга које покрећу и имају кооперацију са домаћим МСП,
- Посебни инвестициони пројекти за подстицање развоја руралних подручја у мање и изразито неразвијеним општинама Републике Српске,
- Програми подстицаја развоја задруга и организованог откупа,
- Програми подстицаја развоја МСП за прераду у руралним подручјима (близина са кооперантима и смањење миграција село-град),
- Финансијска и савјетодавна подршка младим фармерима и развоју *startup*-а (почетника у бизнису),
- Програми подстицаја развоја руралног предузетништва (нпр. занатско-предузетничке радње сервис и одржавање пољопривредних машина, машина за шумарство и прераду дрвета итд.)
- Оживљавање сеоског туризма,
- Програми очувања старих заната, аутохтоних производа и формирање одговарајућег *brand-a*
- Дообразовање људи за рад у сеоском амбијенту.

¹³ Нацрт Стратегије развоја пољопривреде РС

У циљу успјешног спровођења наведених мјера, поред развојних програма мјера Владе РС, важно је дати значај и подстицати локалну самоуправу у спровођењу руралног развоја.

5. SWOT АНАЛИЗА

SWOT анализа представља сублимат претходних анализа, гдје су аналитички, критички и дескриптивно обрађени садашње стање МСП у РС, препреке и потенцијали за његов развој.

Снаге – <i>Strengths</i>	Слабости - <i>Weaknesses</i>
<ul style="list-style-type: none"> ● Повољан геостратешки положај, ● Расположивост релативно јефтине и квалификоване радне снаге, ● Приступ одређеним квалитетним природним ресурсима, ● Јачање финансијског тржишта, ● Успостављен законски оквир подстицаја МСП сектора и нефинансијских институција за подршку, ● Дугогодишња традиција у низу привредних сектора: дрвени, прехрамбени, метални и др. ● Синхронизација са ЕУ је у успону, ● Постигнуто искуство у тржишном понашању МСП, подстиче маркетиншку пословну оријентацију, ● Стабилна домаћа валута, ● Преостали велики простор за мале предузетнике у производњи и у неким видовима услуга, ● Укључивање предузетништва у програме образовања, ● Препознавање суштинског значаја МСП за развој РС на свим институционалним нивоима, ● Мрежа агенција за развој МСП (РАРС и локалне агенције), ● Долазак нове, младе предузетничке генерације 	<ul style="list-style-type: none"> ● Мала заступљеност производног сектора у МСП, ● Доминирају микро предузећа у МСП, ● Ниска конкурентска способност МСП у извозу, ● Интерне слабости малих фирми посебно у виду менаџерских способности, ● Недостатак финансијске подршке за <i>start-up</i> бизнисе, ● Неравнојеран територијални развој МСП и његове институционалне подршке, ● Низак ниво доступности нових технологија, ● Низак проценат издвајања из буџета за R&D (истраживање и развој), ● Још увијек компликоване процедуре код оснивања предузећа и рјешавања имовинско-правних односа, ● Слабости у примјени савремених модела међусобног повезивања МСП и кооперације са великим предузећима, ● Неразвијена предузетничка култура и пословна етика, ● Незавршен процес приватизације и спорост економских реформи, ● Превласт увозничког лобија и нелојална конкуренција, ● Недовољна укљученост предузетника и менаџера у конципирању законодавства који се односи на тај сектор
Прилике - <i>Opportunities</i>	Пријетње - <i>Threats</i>
<ul style="list-style-type: none"> ● Потреба за дислокацијом производних капацитета из земаља у окружењу које су ушле или улазе у ЕУ, ● Постепена економска интеграција РС у привреду Европе, ● Подршка ЕУ развоју БиХ, ● Либерализација вањске трговине у земаљама ЕУ, ● Директне стране инвестиције као девизне резерве, ● Спремност државе и локалних заједница да се изграђује и спороводи стратегију развоја МСП, ● Процес синхронизације правног окружења са окружењем БиХ, ● Изградња мреже за подршку развоју МСП, ● Развој конкуренције у финансијском сектору (банке, МКО и други) што омогућује извјесно смањивање каматних стопа, ● Реформа образовања и увођење предмета из области предузетништва, ● Препознавање потреба за стратешким развојем села, општина и регија, ● Стварање повољније климе за прекограничну сарадњу у региону, ● Стварање климе за директна улагања. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Раст конкуренције произвођача из Азије и одређених земаља у транзицији, ● Недостатак мотива за стране инвеститоре, ● Интерес страних инвеститора за куповину тржишта, а не производних капацитета, ● Изражена централизација на нивоу БиХ, ● Недовољна укљученост у велике инфраструктурне инвестиције у Европи (путеви, гасоводи, нафтоводи), ● Недовољно развијена спознаја предузетника и послодаваца о важности стручно-техничке помоћи, ● Корупција, бирократија и недовољна политичка стабилност, ● Сива економија, ● Споро стварање новог предузетничког друштва, ● Недовољно инвестиција у предузетничку инфраструктуру, ● Висока друштвена и социјална давања која оптерећују развој, ● Пасиван однос већине локалних заједница у омасовљењу развоја малих бизниса на локалном нивоу, ● Занемареност села као развојног простора

Идентификујући утицајне факторе (унутрашње и вањске, позитивне и негативне) на развој МСП у форми матрице, SWOT анализа представља важан алат и претпоставку за дефинисање визије и главних праваца подстицајних активности.

Из матрице је евидентно да у Републици Српској постоје извјесне слабости и пријетње развоју МСП, али такође и довољно потенцијала и прилика за развој овог сектора. Да би се искористиле ове шансе, неопходно је **дефинисати реалне и изводиве циљеве и програме подстицаја** који су у складу са расположивим средствима, а затим и **неодложно извршити планиране активности**.

Као што каже јапанска пословица: „Визија без активности је сањарење, а активности без визије ноћна мора.“

6. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И ПОДСТИЦАЈНЕ МЈЕРЕ ЗА МСП У РС ЗА ПЕРИОД 2006. - 2010. ГОДИНА

6.1. Визија развоја и стратешки циљеви

Визија развоја МСП у наредном петогодишњем раздобљу у РС се може сажети на сљедеће:

Република Српска ће постати простор развојних активности МСП и предузетништва. Пословне иницијативе ће се подстицати, стварати и концентрисати у облику мреже МСП усмјерених према тржишту БиХ и окружења. Та клима охрабривања развоја како у општинама тако и у РС у цјелини осигураће разноврсност производне структуре, брзо прихватање нових вјештина и брзу реализацију добрих идеја за послове. Најважнији ресурси којима ће мала и средња предузећа и предузетници располагати у будућности су идеје, знање и информације.

Економски мото ће бити отвореност и отклањање свих баријера, што ће пратити раст квалитета живота свих људи и одржање историјских културних вриједности.

У односу на садашње стање број МСП ће се до 2010. године повећати преко 3 пута, број запослених у МСП најмање 1,5 пута. То ће се позитивно одразити на повећање извоза и укупног прихода МСП као и укупног БДП-а и укупног извоза РС.

Стратегија развоја МСП-а у РС дефинише логички оквир према коме ће се разрађивати једногодишњи планови активности за период 2006.-2010. година. Планови активности ће дефинисати бројне инструменте и радикалне мјере које је потребно предузети у посматраном периоду.

Стратешки циљеви су:

1. Повећање броја МСП
2. Повећање укупног броја запослених у сектору МСП
3. Повећање конкурентности МСП у циљу јачања њиховог извозног потенцијала и степена интернационализације
4. Повећање учешћа МСП-а у бруто додатој вриједности (БДВ).

6.2. Оперативни циљеви

За остварење поменутих стратешких циљева за период 2006.-2010. година, неопходно је испунити сљедеће оперативне циљеве:

1. Јачање финансијске подршке МСП и предузетништва
2. Убрзање поступка и смањење трошкова регистрације пословних субјеката
3. Смањење фискалног оптерећења и пореска политика ка МСП
4. Јачање институционалне подршке развоја МСП
5. Стварање и развој предузетничке инфраструктуре
6. Партнерство и кластеризација МСП
7. Образовање предузетника
8. Јачање иновацијске и технолошке конкурентности МСП
9. Јачање улоге информационо-комуникационих технологија у развоју МСП
10. Интернационализација МСП, стране инвестиције и дијаспора
11. Интегрисање принципа полова у развоју МСП са посебним нагласком на јачање женског предузетништва

6.2.1. Јачање финансијске подршке МСП и предузетништва

Ово подручје обухвата низ мјера као што су:

1. Обезбјеђивање посебних финансијских средстава у Фонду за развој и запошљавање у РС намјењених за развој МСП,
2. Унапређење сарадње између Фонда за развој и запошљавање и Републичке агенције за развој МСП,
3. Финансијска подршка за *start-up* кроз постицајна средства Агенције,
4. Формирање локалних кредитних програма за МСП и предузетништво,

Потребно је што прије обезбједити посебна финансијска средства за развој МСП у Фонду за развој и запошљавање (Фонд).

Тиме ће се обезбједити неопходни извор финансирања пројеката под повољним условима (односно са нижом каматом, дужим периодом отплате и дужим грејс периодом од кредита које дају комерцијалне банке).

Одређене стручно-техничке послове за Фонд ће обављати Агенција, ради рационалности, компетентности, интегрисања консултантске и финансијске помоћи и смањења административних трошкова што омогућује смањење камата на кредите за МСП. Посебно је важно да се интегрише финансијска и стручно-техничка помоћ МСП-у ради ефикаснијег кориштења средстава и бољег праћења њихове намјенске реализације. Приликом пласмана средстава за подршку МСП, Фонд ће користити стручну помоћ Агенције уз сагласност Министарства привреде, енергетике и развоја. За реализацију овог задатка задужени су Министарство финансија и Министарство привреде, енергетике и развоја.

Фонд за развој и запошљавање РС и Републичка агенција за развој МСП ће сарађивати на утврђивању приоритета у финансирању пројеката развоја МСП. Приликом одређивања критерија за додјелу средстава малим предузећима и предузетницима, узимаће се у обзир одредбе Закона о подстицању развоја МСП и Стратегије развоја малих и средњих предузећа у РС за период 2006.-2010.год.

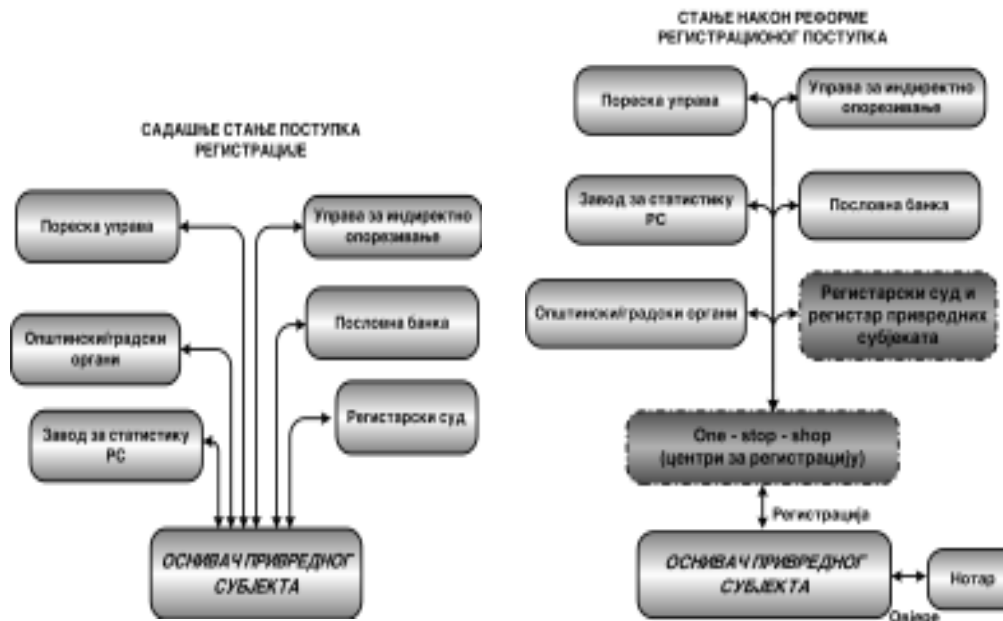
Кроз подстицајна средства Агенције, посебно ће се подржавати нове пословне идеје, увођење стандарда квалитета у МСП и учествовање у финансирању предузетничких инкубатора, бизнис и технолошких центара.

Ради успјешније реализације стратегије развоја на локалном нивоу, подстицаће се и подржавати локалне заједнице у издвајању посебних средстава за те сврхе. Агенција ће посебно пружити бесплатну стручну помоћ општинама које су издвојила властита средства и општинама које користе средства по основу Закона о накнадама за кориштење природних ресурса у сврху производње електричне енергије.

6.2.2. Убрзање поступка и смањење трошкова регистрације пословних субјеката

Поступак регистрације пословних субјеката представља значајан дио пословног окружења уопште. Како би се поступак регистрације пословних субјеката у РС побољшао, биће предложено низ мјера у правцу измјене постојеће регулативе и изналагања квалитетнијих рјешења. Прије свега ће се истаћи захтјев за испуњење обавеза које намеће Закон о регистрацији пословних субјеката у РС, а у вези успостављања и функционисања електронског дијела регистра предузећа. Даље ће се ићи ка отварању сервиса за регистрацију пословних субјеката „све на једном мјесту“ (*one-stop-shop*) у сједиштима регистарских судова у РС, који ће, у почетку, предузетницима пружати услуге везане за регистрацију, да би временом овакав сервис пружао све већи број услуга везаних за пословање.

Оснивање сервиса који би били у могућности да пружају тако широк круг услуга подразумјева, поред успостављања електронског регистра предузећа, и информатичко повезивање органа надлежних за послове регистрације. Такво повезивање је дио умрежавања цјелокупне државне управе. Унапређење поступка регистрације, претпоставља смањење обима документације неопходне да се региструје привредни субјекат, тако да ће предузетници бити у обавези да, органима надлежним за послове регистрације, доставе само ону документацију чија је достава заиста оправдана. Све наведене активности имају за циљ да се поступак регистрације пословних субјеката поједностави односно убрза и да се трошкови регистрације смање. Главни носиоци ових активности су Влада РС и Министарство правде уз учешће општинских власти и Агенције, као на слици 5.1.



Слика 5.1. Шеме поступка регистрације: садашњи поступак и поступак након реформи

6.2.3. Смањење фискалног оптерећења и пореска политика ка МСП

Имајући у виду да једну од највећих препрека за развој малих и средњих предузећа у РС представљају велика фискална оптерећења, предвиђене су одређене активности на стварању повољније пословне климе у погледу пореске политике.

У наредном средњорочном периоду приоритетна је израда програма развојних пореских олакшица за МСП и предузетнике кроз измјене и допуне закона о директним порезима (порез на добит, порез на доходак, доприноси и сл.) што је у надлежности ентитета. Предлажу се и измјене и допуне Закона о посебним таксама, Закона о комуналним таксама и приједлози других олакшица као што су инвестиционо-подстицајне, што је у надлежности ентитета и општина.

Покретаће се иницијативе и приједлози за измјену и допуну прописа који регулишу индиректне пореске облике, чија је измјена у надлежности БиХ институција.

Поред наведених мјера предвиђено је и увођење посебних олакшица за пословање у слободним зонама.

6.2.4. Јачање институционалне подршке развоја МСП

Повећање активности постојећих институција за подршку МСП, посебно Министарства за привреду, енергетику и развој и Агенције, формирање и јачање општинских агенција, јачање општинских одјељења за привреду, покретање бизнис информационих пултова (*first-stop-shop*) на локалном нивоу, умрежавање општинских агенција уз координацију Агенције, подршка равномјернијем институционалном и другом развоју мање развијених подручја РС, посебно источног дијела РС.

Агенција ће у источном дијелу РС формирати минимално 3 регионална развојна центра за подстицање развоја МСП. На том пројекту ће се сарађивати са универзитетима у Бањој Луци и Источно Сарајеву. Веома је значајно да Агенција развија регионалне центре који ће пружати услуге МСП и предузетницима у регијама и прикупљати повратне информације битне за cjелокупан развој РС.

Неке активности као што су организовање семинара и тренинга, имплементација специфичних пројеката могу бити много ефикаснији и са већом географском покривеношћу уколико се ангажују потенцијали научних и стручних институција на терену по систему *outsourcing-a* (факултети у Бијељини, Зворнику, Источно Сарајеву, Требињу и Центар за предузетништво са Универзитета у Бањој Луци).

Надгледање сектора МСП се не може спровести без сталне и потпуне статистике, која ће бити хармонизирана са EUROSTAT методологијом. Евиденцију и базу анализу података о МСП редовно треба да ради Републички завод за статистику РС у сарадњи са Агенцијом.

6.2.5. Стварање и развој предузетничке инфраструктуре

Предлаже се формирање базе података о погодном грађевинском земљишту који би у складу са просторним, урбанистичким и регулационим плановима могли бити искориштени за оснивање пословних зона, слободних зона и сл.

Такође се предлаже израда каталога неискориштених пословних објеката у власништву РС и општина који би могли бити употребљени за покретање предузетничке инфраструктуре (бизнис инкубатора, технолошких паркова и сл.) што чини неопходну претпоставку за јачање производних, организационих и извозних потенцијала МСП.

Потом се приступа формирању нове предузетничке инфраструктуре, кроз локалне, републичке и међународне иницијативе. За ту сврху ће бити израђени посебни пројекти који ће објединити претходне иницијативе.

6.2.6. Партнерство и кластеризација МСП

Приватна иницијатива и удружења послодаваца представљају базне факторе за оснивање кластера. Држава и локалне власти имају промотивну улогу у развоју кластера. Такође држава и локалне власти идентификују територијални и секторски потенцијал за креирање кластера те подстичу повезивање релевантних актера из подручја индустрије, инвеститора, консултаната, потрошача и снабдијевања.

Један од битних предуслова за покретање кооперативних веза МСП и кластер иницијатива је подстицање оснивања локалних и регионалних пословних удружења у секторима прераде дрвета, метала, прехранбене производње, туризма и грађевинарства.

Кластер пројекте ће иницирати удружења послодаваца, Агенција, мреже локалних агенција кроз регионалне иницијативе и у сарадњи са међународним пројектним јединицама.

6.2.7. Образовање предузетника

Овај дио Стратегије има за циљ да размотри промјене образовног система за потребе МСП и основне правце промјена метода и облика образовања за потребе ових предузећа. У том циљу потребно је размотрити прво опште елементе реформе стручног образовања, а наставити са новим захтјевима у високом образовању.

6.2.7.1. Средњешколско стручно образовање

Да би образовање одговорило на захтјеве предузетничких фирми у облику МСП треба да пружи:

1. Потребно когнитивно и теоријско знање како би се омогућило стицање стручних (професионалних) вјештина које постају све више софистициране с обзиром на технолошке промјене у процесу рада,
2. Широке компетенције које су потребне у савременој производњи и у сфери услуга и то не само за тренутну производњу већ за континуирано доживотно оспособљавање и учење радника,
3. Такво стручно образовање, које ће подржати самозапошљавање и јачати продуктивност.

Основни практични кораци за реализацију наведених задатака заснивају се на:

1. увођењу нових профила и укрупњавању постојећих како би могли да прате комплетан циклус развоја и рада предузећа (као што је на примјер нови профил пословни администратор),
2. увођење флексибилног система образовања који омогућава лаку преквалификацију и мјењање радних мјеста,
3. уношење предузетничких вјештина у образовање за ове профиле,
4. увођењем модуларне наставе појачати практичну примјену знања која су потребна за рад у МСП,
5. укључивање предузетника и стручњака из праксе у формирање нових профила и модела,
6. заједничко снимање послова у привреди који се обављају са одређеним степеном образовања, што подразумјева увођење нових вјештина у процес образовања.

Поред тога увођење посебног предмета Предузетништа у наставне планове средњих стручних школа треба значајно допринијети реализацији истакнутих циљева.

Основни циљ предмета Предузетништва је да ученицима пружи cjеловит преглед свих питања релевантних за оснивање и пословање малог предузећа, односно предузетничке фирме. Приједлог

овог, наставни програм настојао би да обухвати цјеловит процес почев од креирања пословне идеје и оснивања новог предузећа, преко управљања његовим текућим пословима, растом и развојем, па све до трансформације малог предузећа у велико предузеће или изласка предузетника из посла у неку од стратегија убирања ефеката од власништва.

6.2.7.2. Високошколско образовање

На универзитетском нивоу, едукација за предузетништво у МСП треба да пружи студентима квантитет и квалитет информација, знања и вјештина за покретање бизниса, развијање сопствених капацитета за сагледавање релевантних елемената у изради бизнис плана, као и развој вјештина које су битне за идентификовање и оцјену пословних шанси и проблема као и начина њиховог рјешавања.

На Економском факултету у Бањој Луци 2004. године је почео једногодишњи специјалистички студиј „Предузетнички менаџмент“ који обезбеђује диплому из области предузетништва. У току 2005. године почео је двогодишњи постдипломски студиј „Предузетништво информатичког друштва“ на Економском факултету у Бањој Луци, који такође обезбеђује диплому из области предузетништва.

На Пољопривредном факултету у Бања Луци. 2005.г. основан је Институт за економику пољопривреде у чијем је саставу и Агроекономски одсек који обезбеђује диплому из области агроекономије. У току 2005. године почео је једногодишњи специјалистички студиј “Управљање аграрним и руралним развојем” који такође обезбеђује диплому специјалисте из области управљање аграрним и руралним развојем. Институт са својим експертима може дати посебан допринос како у развоју сљедећих стратегија: Стратегија развоја пољопривреде РС и Стратегија развоја руралних подручја, тако и изради акционих планова и развојних пројеката из поменутих области, што би представљало врло конкретан допринос у сарадњи универзитет – МСП и предузетништво.

Институт за економику ће развијати сарадњу са Агенцијом на изради конкретних пројеката од интереса за РС из области пољопривреде, а посебно развоја и јачања добављачких ланаца примарна производња – откуп – прерађивачки капацитети.

Предузетништво као предмет је у току 2005. године уведено на три техничка факултета (Машински, Технолошки и Електротехнички факултет) док је на Економском факултету уведен нови одсек „Одсек за предузетништво“, који поред наведених теоријских предмета укључује и више практичних предмета који се односе на развој МСП: Кластери и инкубатори за МСП; E-commerce, E-banking, E-marketing, E-government и др. Производне технологије као посебан предмет постао је дио образовног програма средњих школа и више техничких факултета.

Образовни процес на већем броју факултета у РС и БиХ карактерише традиционални, у великој мјери превазиђени «ex katedra» систем који слушаоца ставља у позицију пасивног учесника и меморатора информација. Због тога треба брже развијати проактивни приступ који даје далеко боље резултате едукацији за предузетништво. Овај приступ подразумијева:

- промовисање предузетништва као пословне филозофије и мултидисциплинарне области која се може аплицирати у свим сферама људског рада и дјеловања,
- стварање услова за напуштање филозофије «добити посао» и прихватање филозофије «креирати сам посао за себе»,
- прихватање промјена као начина живота,
- развој специфичних метода едукације које предавач/професор/тренер користи у процесу асистирања ученика/студената/полазника тренинга на препознавању сопствених предузетничких склоности и уочавању пословних шанси у окружењу (примјери предузетника који су остварили успјех у послу тј. како је предузетник нешто креирао практично од нуле, пословне игре и симулације стартавања бизниса, тестови за само-процјену предузетничких потенцијала, издара бизнис планова, *workshop* и *brainstorming* сесија као начин да се поспјешу креативност и брже рјешавање проблема, предавања, семинари, примјери из праксе, рад на конкретним пројектима).

6.2.7.3. Неформално образовање и стицање вјештина

Посљедњих година у БиХ и РС учињени су значајни кораци у правцу неформалног образовања и стицања вјештина кроз иницирање бројних активности на оспособљавању будућих предузетника и власника МСП. Посебно је потенцирано питање стварања и јачања тржишта тренинга и консалтинг услуга у БиХ и РС. Иако је процес креирања система за подршку сектора МСП и предузетништва

могло би се рећи у самом зачетку, урађено је неколико ствари које су директно у функцији јачања понуде тренинг и консалтинг услуга на локалном нивоу.

Прво, у оквиру више локалних агенција за развој сектора МСП у РС, ради се на идентификацији корисника услуга (групација потенцијалних предузетника и групација постојећих власника МСП) и њихових конкретних потреба.

Друго, извршена је идентификација (препознавање) расположивих институција које су у могућности да пруже одговарајуће тренинг и консалтинг активности за различите специјалности.

Треће, Агенција припрема у сарадњи са универзитетским Центром за предузетништво Универзитета у Бањој Луци логистичку подршку за реализацију тренинг и консалтинг програма који су подијељени у сљедеће групе: Оријентациони тренинг, Базични тренинг, *Follow up* trening, Напредни тренинг, Консалтинг активности.

6.2.8. Јачање иновацијске и технолошке конкурентности МСП

МСП су недовољних инвестиционо-технолошких капацитета у поређењу са великим корпорацијама, што повлачи потребу за подршком јавних институција као што су: научно – истраживачки центри и лабораторије при универзитетима, институти, центри за трансфер технологија и технолошки паркови.

Због стечаја великих домаћих предузећа и распада њихових научно-истраживачких центара (нпр. НИЦ-Чајавец у Бањој Луци), одлива стручног кадра у иностранство или одласка у друге непроизводне дјелатности, остатак стручног кадра се задржао само на универзитетима, њиховим лабораторијама и неколико института. Зато ће кључ опоравка технолошких капацитета МСП и привреде РС, бити ангажовање и јачање стручно-консултантских ресурса универзитета. Високо образовне институције ће имати мисију јачања и дисеминације практичних знања корисних привреди, а тиме јачати и квалитет предавања што је у складу са Болоњском декларацијом.

Такође, посебна пажња ће бити на увођењу стандарда групе ISO 9000 у МСП и привреду РС уопште, јер то је важан предуслов за повећање конкурентности. Активности ће бити усмјерене у два правца: јачање интерних потенцијала кроз обуке менаџмента предузећа и екстерно кроз квалитетнију консултантску услугу за увођење стандарда.

У Стратегији се предлаже да се у периоду њене примјене (од 5 година), фазно оснивају и развијају горе-поменуће институције што ће значајно повећати конкурентност МСП и цијеле привреде РС. Главни носиоци ових активности ће бити: Министарство науке и технологије уз учешће Републичке агенције за развој МСП, универзитети и одговарајуће лабораторије, Савез иноватора РС, Привредна комора РС из подршку међународних развојних пројеката.

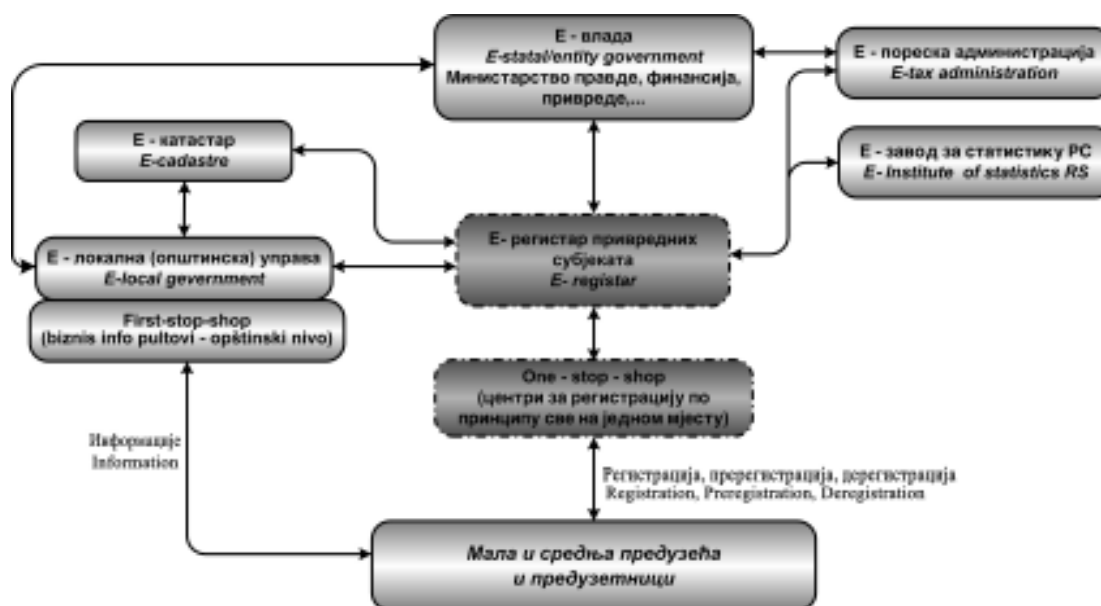
6.2.9. Јачање улоге информационо-комуникационих технологија у развоју МСП

Као код технолошке конкурентности, мала предузећа неумитно заостају за великим у имплементацији и развоју информатике интерно, а такође њихова добављачка/продајна информационо мрежа екстерно. Али пошто су у ИКТ технологији трендови раста инвестиционих трошкова за софтвер, ту је и шанса МСП да са квалитетним људским ресурсима развијају и понуде софтверске услуге. Улагања у хардвер за таква предузећа нису велика.

Такође, у ери интегрисаних информациононих мрежа смањити трошкове пословања кроз њихову интензивнију примјену, лакше проналазећи пословне партнере, бржу и јефтинију пословну комуникацију и размјену документације.

У наредном средњорочном периоду, јавне институције МСП подршке као умрежене агенције (Републичка и локалне), удружења послодаваца, привредне и занатско-предузетничке коморе, морају покретати и управљати информациононим центрима који ће служити МСП-у. Такође, МСП ће развијати и заједничке информационе мреже (business-to-business) кроз подршку пројеката.

У смислу побољшања окружења за МСП, посебно важно је увести модел Е-управљања, као на слици 5.2.



Слика 5.2. ИКТ структура у циљу развоја пословног окружења за МСП

6.2.10. Интернационализација МСП, стране инвестиције и дијаспора

Интернационализацију МСП у РС треба посматрати првенствено кроз повећање учешћа МСП у извозу и повећању кооперације МСП са стратешким партнерима из иностранства. За друге видове интернационализације као што су стварање међудржавних кластера (нпр. кластери вина и цвијећа у Јужној Америци, који су постали конкурентни европским произвођачима) није створен ни политички, ни економски амбијент на овим просторима.

Поред интернационализације домаћих МСП веома значајан утицај на развој МСП у РС, а тиме и на укупан привредни развој имају стране инвестиције и дијаспора. Стране инвестиције за собом повлаче низ позитивних ефеката као што су отварање нових радних мјеста, трансфер знања и савремених технологија, организационих и управљачких вјештина и коначно, повећање прилива средстава у буџет, што би омогућило улагања у нове развојне пројекте.

Кроз вертикалне интеграције и успостављање кооперативних веза са страним инвеститорима, поспјешује се развој домаћих МСП и побољшава њихова проходност ка страним тржиштима. Такве директне стране инвестиције је неопходно подстицати.

Дијаспора такође може бити од непроцјењиве важности за даљи привредни развој РС и БиХ. Она треба бити мост у односима са страним инвеститорима, гарант повјерења за стране инвеститоре, имплементатор нових технологија и пословних искустава из развијених земаља. Наши људи у свијету и те како имају знања, искуства, добрих политичких и привредних веза.

Битно је нагласити да повољна клима за стране инвестиције, углавном одговара и за дијаспору.

С обзиром на врло тешку ситуацију у економским односима са иностранством која се огледа у врло високом платном дефициту, неопходно је израдити посебан програм активирања потенцијала МСП за повећање извоза, кооперације са страним партнерима, привлачење директних страних инвестиција у сектор МСП и остале облике интернационализације, дефинисаног на нивоу ентитета чији носиоци требају бити Влада РС, односно Министарство за економске односе и координацију, Министарство привреде, енергетике и развоја, Привредна комора РС и Агенција.

Поменуте институције ће подржати формирање центра за инострану сарадњу и маркетинг са неколико канцеларија у земљама окружења са којима се може успоставити интензивна пословна сарадња у сектору МСП. Овај центар ће информисати, савјетовати, тржишно оријентисати и координисати учествовање домаћег МСП на страним тржиштима, организовати сајмове са посебним нагласком на специјализоване сајмове, *business matchmaking* сајмови затвореног типа и сл. На нивоу БиХ, носиоци подстицајних мјера интернационализације МСП-а требају бити Савјет министра БиХ, ентитетске владе, Спољнотрговинска комора БиХ, FIPA, IGA и друге институције.

6.2.11. Интегрисање принципа полова у развоју МСП са посебним нагласком на јачање женског предузетништва

Питање једнаких могућности за равноправно учешће жена и мушкараца у привреди РС треба посматрати у свјетлу међународних стандарда, са посебним освртом на Конвенције Међународне организације рада која је успостављена 1919. године. Међународна организација рада (ILO) има улогу агента за промјене, катализатора и савјетника за остваривање везе између економске ефикасности и социјалног приступа питању гендер једнакости као питања људских права, социјалне правде, економске ефикасности и одрживог развоја.

Примарни циљ ILO-а је промоција једнаких могућности за мушкарце и жене, осигурања пристојног рада у условима слободе, једнакости, сигурности и људског дигнитета.

Једнакост и недискриминација, су основ за приступ основним правима усвојен у Копенхагену на Свјетском самиту развоја и јачања друштва као и Конференцији жена одржаној у Пекингу 1995.г и Пекинг + 5, 2000. г.

Несумњиво да ће у постојећем окружењу у БиХ већина популације на питање једнаких права и могућности за мушкарце и жене у области привреде одговорити да су та права и могућности једнаке. Ипак, дубља анализа би показала да су жене још увијек плаћене мање, имају мање могућности за отпочињање било каквог приватног посла, мање могућности у развијању својих капацитета, мање су промовисане и имају мању заштиту у односу на мушкарце.

Жене и даље раде на пословима који нису плаћени и за које не постоји дефинисана цијена рада као што су кухање, брига о дјечи и старима и подршка породици, као и у мало плаћеном неформалном сектору као што је производња и продаја пољопривредних производа и сл.

У Босни и Херцеговини не постоје правне препреке да жена постане економски независна, као на примјер, да отвори властито предузеће, али још увијек нема довољно ни подстицаја ни бенефиција да се жене баве бизнисом, иако су такве мјере веома популарне у свијету.

Ради успостављања стварне једнакости и могућности за мушкарце и жене у РС, треба приступити имплементацији Закона о равноправности полова уз уску сарадњу између Влада, невладиног сектора и међународних организација као и других субјеката битних у овом процесу као што су синдикати и савези послодаваца.

Интегрисање принципа равноправности полова у развоју малих и средњих предузећа, са посебним нагласком на јачање женског предузетништва би имао сљедеће главне активности у оквиру програма подстицаја:

1. Континуирано усклађивање свих закона и прописа који регулишу област привреде и предузетништва са међународним и домаћим документима и конвенцијама које се баве питањима равноправности полова у области рада, запошљавања и приступа ресурсима, смањења сиромаштва, развоја економије и предузетништва, усклађивањем професионалног и породичног живота итд. (EU Gender Roadmap – Мапа пута за постизање равноправности жена и мушкараца 2006-2010, ЕУ Акциони план за предузетништво, CEDAW, Пекиншка декларација и платформа за акцију, Закон о равноправности полова у БиХ, Гендер акциони план за БиХ).
2. Успостављање базе података о малим и средњим предузећима, са свим евиденцијама разврстаним по полу, и иницирање истраживања и социо-економских анализа у вези са предузетништвом са гендер аспекта.
3. Едукације у области предузетништва и примјене Закона о равноправности полова у БиХ у области рада, запошљавања и приступа ресурсима, са посебним нагласком на циљне групе као што су жене предузетнице, те жене и мушкарци са инвалидитетом.

6.3. Програми подстицаја развоја МСП за период 2006. - 2010. година

За остварење оперативних циљева за период 2006.-2010. година, неопходно је испунити сљедеће програме подстицаја.

1. Јачање финансијске подршке МСП и предузетништва

- Програм подстицаја 1 - Обезбјеђивање посебних финансијских средстава у Фонду за развој и запошљавање РС намјењених за развој МСП
Рок: континуирано,
Носилац: Министарство финансија РС и Министарство привреде, енергетике и развоја РС;
- Програм подстицаја 2 - Унапређење сарадње између Фонда за развој и запошљавање РС и Републичке агенције за развој малих и средњих предузећа (у даљем тексту Агенција) у вези са додјелом средстава за МСП,
Рок: континуирано,
Носилац: Фонд за развој и запошљавање и Агенција;
- Програм подстицаја 3 - Обезбједити финансијску подршку за почетнике у бизнису (*start up*) у оквиру Гранта Агенцији,
Рок: друга половина 2006. године и даље континуирано,
Носилац: Министарство привреде енергетике и развоја РС, Министарство финансија и Агенција;
- Програм подстицаја 4 - Покретање кредитних програма и грантова за подстицање развоја МСП и предузетништва на нивоу општина РС,
Рок: континуирано,
Носилац: Општине РС и локалне агенције;
- Програм подстицаја 5 - Припремити и усвојити Закон о финансијском лизингу,
Рок: испунити рокове предвиђене у Програму рада Народне скупштине РС за период април 2005. – април 2006. године,
Носилац: Министарство финансија РС;
- Програм подстицаја 6 - Припремити и усвојити Закон о измјенама и допунама закона о микрокредитним организацијама,
Рок: испунити рокове предвиђене у Програму рада Народне скупштине РС за период април 2005. – април 2006. године,
Носилац: Министарство финансија РС.

2. Убрзање поступка и смањење трошкова регистрације пословних субјеката

- Програм подстицаја 1 - Доношење и праћење примјене Правилника о коришћењу, техничким карактеристикама и одржавању електронског дијела Регистра у складу са Законом о регистрацији пословних субјеката у РС,
Рок: друга половина 2006. године,
Носилац: Министарство правде, регистарски судови РС и Агенција;
- Програм подстицаја 2 - Израда софтверског програма Регистра,
Рок: прва половина 2007. године,
Носилац: Министарство правде РС и регистарски судови РС;
- Програм подстицаја 3 - Преузимање података о постојећим субјектима уписа са досадашњих регистара и уношење података у електронски дио Регистра,
Рок: друга половина 2006. – прва половина 2007. године,
Носилац: Министарство правде РС и регистарски судови РС;
- Програм подстицаја 4 - Формирање мреже између регистарских судова и успостављање јединственог Регистра,
Рок: друга половина 2007. године,
Носилац: Министарство правде РС и регистарски судови РС;
- Програм подстицаја 5 - Подстицање и помоћ у оснивању сервиса за регистрацију пословних субјеката по принципу „све на једном мјесту“ (*one stop shop*) у циљу бржег и јефтинијег оснивања предузећа у центрима гдје постоје регистарски судови и у општинама са преко 50.000 становника,
Рок: друга половина 2007. – друга половина 2010. године,

Носилац: Министарство за управу и локалну самоуправу, општине РС и Агенција.

3. Смањење фискалног оптерећења и пореска политика ка МСП

- Програм подстицаја 1 - Израдити програм развојних пореских олакшица за МСП и предузетнике кроз измјене и допуне закона о директним порезима и таксама, те иницијативама за измјене индиректних пореза,
Рок: друга половина 2006. године и пратити га континуирано,
Носилац: Влада РС, Министарство финансија, Агенција, Привредна комора РС;
- Програм подстицаја 2 - Израдити пројект за пореске и друге инвестиционе олакшице за пословање у слободним зонама,
Рок: прва половина 2007. године,
Носилац: Министарство за економске односе и координацију, Министарство привреде, енергетике и развоја, Министарство финансија, Агенција, Привредна комора РС;
- Програм подстицаја 3 - Иницирати увођење развојне стопе ПДВ-а,
Рок: прва половина 2007. године и континуирано,
Носилац: Министарство привреде, енергетике и развоја, Министарство финансија, Агенција, Привредна комора РС.

4. Јачање институционалне подршке развоја МСП

- Програм подстицаја 1 - Кадровско и техничко јачање постојећих институција за подршку МСП на републичком нивоу: Ресор за мала и средња предузећа и производно занатство Министарства привреде, енергетике и развоја РС и Агенција,
Рок: континуирано,
Носилац: Влада РС;
- Програм подстицаја 2 - Формирање регионалних развојних центара Агенције,
Рок: прва половина 2006. год. - друга половина 2008. год.,
Носилац: Влада РС, Агенција и општине РС;
- Програм подстицаја 3 - Покретање општинских агенција за развој МСП у већим општинама и институционално јачање одјељења за привреду у мањим општинама РС,
Рок: континуирано,
Носилац: Општине РС и Агенција;
- Програм подстицаја 4 - Формирање мрежа локалних агенција у циљу јачања њихове пројектне и друге сарадње,
Рок: друга половина 2006. – друга половина 2010. године,
Носилац: Локалне агенције, Агенција и општине РС;
- Програм подстицаја 5 - Формирање бизнис информационалних пунктова (*first-stop-shop*),
Рок: континуирано,
Носилац: Општине РС и локалне агенције;
- Програм подстицаја 6 - Формирање развојног одбора при Агенцији за креирање и интензивирање провођења политике усмјеравања средстава за подстицај МСП,
Рок: Формирање прва половина 2006. год. и даљи рад континуирано,
Носилац: Влада РС и Агенција;
- Програм подстицаја 7 - Прилагођавање методологије обраде података о МСП према ЕУРОСТАТ методологији,
Рок: друга половина 2006. год. - друга половина 2007. год.,
Носилац: Републички завод за статистику РС и међународни пројекти.

5. Стварање и развој предузетничке инфраструктуре

- Програм подстицаја 1 - Израда базе података о неискоришћеном грађевинском земљишту и пословним објектима у циљу покретања пословних зона, пословних инкубатора, бизнис информационих центара и др.,
Рок: друга половина 2006.године - прва половина 2007. године,
Носилац: Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, општине РС и њихова одјељења за просторно уређење;
- Програм подстицаја 2 - Формирање пословних инкубатора и бизнис информационих центара,
Рок: друга половина 2006.године и континуирано,
Носилац: Влада РС, Министарство привреде, енергетике и развоја, општине РС и Агенција;
- Програм подстицаја 3 - Израда студије изводљивости за формирање Технолошког парка у Бањој Луци, израда пројекта и реализација,
Рок: прва половина 2007. године (студија изводљивости и пројекат) и друга половина 2007. – прва половина 2008. године (реализација),
Носилац: Министарство науке и технологије, Агенција, Привредна комора РС и Град Бања Лука;
- Програм подстицаја 4 - Одредити подручја за изградњу пословних зона од регионалног значаја,
Рок: друга половина 2006. године и континуирано,
Носилац: Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Урбанистички завод РС, Привредна комора РС.

6. Партнерство и кластеризација МСП

- Програм подстицаја 1 - Подстицање оснивања локалних и регионалних удружења и јачање постојећих (у секторима прераде дрвета, метала, производња хране, грађевинарства, туристичка удружења и др.),
Рок: континуирано,
Носилац: Удружења послодаваца, Привредна комора РС и Занатско-предузетничка - комора РС, Агенција, локалне агенције;
- Програм подстицаја 2 - Подстицање формирања кластера (у секторима прерада дрвета, метала, производња хране, грађевинарства, туристичке дјелатности и др.),
Рок: континуирано,
Носилац: Удружења послодаваца, Привредна комора РС и Занатско-предузетничка - комора РС, Агенција, локалне агенције;
- Програм подстицаја 3 - Развој партнерства између јавног и приватног сектора ради рационалнијег обављања одређених послова по систему *outsourcing-a* (*PPP public-private partnership*),
Рок: континуирано,
Носилац: Удружења послодаваца и општине РС;

7. Образовање и консалтинг за предузетнике

- Програм подстицаја 1 - Прилагодити наставни план и програм средњих стручних школа потребама МСП увођењем предмета предузетништва из различитих привредних области,
Рок: друга половина 2006. - друга половина 2007. год,
Носилац: Министарство просвјете и културе РС;
- Програм подстицаја 2 - Прилагодити наставни план и програм високог образовања потребама МСП кроз увођење посебних одсека и смјерова за предузетништво,
Рок: друга половина 2006. - друга половина 2010. год,
Носилац: Министарство просвјете и културе РС;
- Програм подстицаја 3 - Организовање семинара, тренинга и радионица за оснивање нових и унапређење постојећих МСП,
Рок: континуирано,
Носилац: Агенција, Привредна комора РС, Локалне агенције за развој МСП, Центар за предузетништво Универзитета Бања Лука,

- Пољопривредни факултет са Институтом за економику, Агроекономским одјеком и Специјалистичким студијем,;
- Програм подстицаја 4 - Пружање консултантских услуга МСП-у и предузетницима,
Рок: континуирано,
Носилац: Агенција, локалне агенције за развој МСП, Центар за предузетништво Универзитета Бања Лука, Пољопривредни факултет са Институтом за економику, Агроекономским одјеком;
- Програм подстицаја 5 - Јачање консултантских капацитета локалних развојних агенција,
Рок: континуирано,
Носилац: Агенција, Центар за предузетништво Универзитета у Бањој Луци, међународне пројектне јединице.

8. Јачање иновацијске и технолошке конкурентности МСП

- Програм подстицаја 1 - Формирање ентитетског савјета за јачање конкурентности МСП,
Рок: друга половина 2006. године,
Носилац: Министарство науке и технологије, Министарство привреде, енергетике и развоја, Министарство за економске односе и координацију, универзитети у РС;
- Програм подстицаја 2 - Програм подстицања увођења иновација и нових технологија у МСП,
Рок: израда програма друга половина 2006. год., реализација подстицајних мјера и годишње извјештавање до краја 2010. год.,
Носилац: Министарство науке и технологије, Министарство привреде, енергетике и развоја, Агенција, међународне пројектне јединице;
- Програм подстицаја 3 - Подстицање увођења система стандарда квалитета у МСП,
Рок: континуирано,
Носилац: Министарство привреде, енергетике и развоја, Агенција, Привредна комора РС и међународне пројектне јединице;
- Програм подстицаја 4 - Формирање технолошко-иновационих центара,
Рок: прва половина 2007. год. (израда пројекта) и реализација од друге половине 2007. године и континуирано,
Носилац: Министарство науке и технологије, Министарство привреде, енергетике и развоја, универзитети РС, Агенција и међународне пројектне јединице;

9. Јачање улоге информационо-комуникационих технологија у развоју МСП

- Програм подстицаја 1 - Подстицање развоја МСП које се баве производњом софтвера и пружањем услуга путем интернета,
Рок: континуирано,
Носилац: Агенција;
- Програм подстицаја 2 - Увођење изучавања *E-business (E-commerce, E-marketing, E-banking и др.)* у средње и високо образовање и едукација запослених у МСП
Рок: континуирано,
Носилац: Министарство просвјете и културе, Агенција, Привредна комора РС, Центар за предузетништво;
- Програм подстицаја 3 - Јачање електронске комуникације између органа јавне управе и МСП,
Рок: континуирано,
Носилац: Влада РС, општине РС, регистрациони судови РС, Пореска управа РС, Управа за индиректно опорезивање.

10. Интернационализација МСП, стране инвестиције и дијаспора

- Програм подстицаја 1 - Формирање Центра за инострану сарадњу и маркетинг,
Рок: друга половина 2006. год. израда пројекта, формирање у првој половини 2007. год. и развој друга половина 2007. – друга половина 2009. године,
Носилац: Влада РС, Министарство за економске односе и координацију, Агенција и Привредна комора РС;

- Програм подстицаја 2 - Организовање истраживања иностраних тржишта и њихових потенцијала, савјетовање МСП за наступ и учвршћивање односа на иностраним тржиштима,
Рок: 2007.-2010. година,
Носилац: Министарство за економске односе и координацију, Центар за инострану сарадњу, Агенција и Привредна комора РС;
- Програм подстицаја 3 - Израда програма у коме ће се идентификовати и подстицати веће стране компаније за *greenfield* и друге стране инвестиције, које би уз повољније услове ангажовале МСП из РС као кооперанте (индиректан пласман МСП производа на инострана тржишта) и реализација,
Рок: друга половина 2006. год. израда програма и реализација од прва половина 2007. – друга половина 2010. године,
Носилац: Министарство за економске односе и координацију, Министарство привреде, енергетике и развоја, Агенција и Привредна комора РС;
- Програм подстицаја 4 - Субвенционисање почетних административних трошкова и других инвестиција производно-извозних предузећа,
Рок: друга половина 2006.-2010. година,
Носилац: Министарство привреде, енергетике и развоја и Агенција;
- Програм подстицаја 5 - Континуирано организовање једногодишњих програма помоћи МСП за учествовање на међународним сајмовима и специјализованим изложбама у земљи и иностранству,
Рок: 2006.-2010. година,
Носилац: Министарство привреде, енергетике и развоја, Министарство за економске односе и координацију, Центар за инострану сарадњу, Агенција и Привредна комора РС.
- Програм подстицаја 6 - Продужење Протокола о сарадњи са италијанском покрајином Фриули-Венеција-Ђулија и пројекта GIER,
Рок: Потписивање Протокола прва половина 2006. и праћење реализације до 2010. год.,
Носилац: Влада РС, Министарство за економске односе и координацију, Министарство привреде, енергетике и развоја;
- Програм подстицаја 7 - Реализација сарадње између Агенције и Републичке агенције за развој МСП и предузетништва Републике Србије према Протоколу о сарадњи из 2005. год.,
Рок: 2006.-2010. година,
Носилац: Влада РС, Влада Републике Србије, Агенција и Републичка агенција за развој МСП и предузетништва Републике Србије.
- Програм подстицаја 8 - Иницирати и предлагати израду, измјене и допуне закона битних за конкурентност и извозну орјентацију: Закон о техничким захтјевима, Закон о оцјењивању усаглашености и општој сигурности прехранбених производа, Закон о контроли прехранбених производа за људску и животињску употребу, Закон о хигијени уз усаглашавање и провођење сигурносних стандарда и хармонизацији са ЕУ правилима,
Рок: 2006.-2010. година,
Носилац: Влада РС, Министарство за економске односе и координацију, Центар за инострану сарадњу, Агенција и Привредна комора РС.

11. Интегрисање принципа полова у развоју МСП са посебним нагласком на јачање женског предузетништва

- Програм подстицаја 1 - Континуирано усклађивање свих закона и прописа који регулишу област привреде и предузетништва са међународним и домаћим документима и конвенцијама које се баве питањима равноправности полова у области рада, запошљавања и приступа ресурсима, смањења сиромаштва, развоја економије и предузетништва, усклађивањем професионалног и породичног живота итд.
Рок: 2006.-2010. година,
Носилац: Влада РС, Гендер центар Владе РС
- Програм подстицаја 2 - Успостављање базе података о малим и средњим предузећима, са свим евиденцијама разврстаним по полу, и иницирање истраживања и социо-економских анализа у вези са предузетништвом са гендер аспекта.
Рок: 2006.-2010. година,
Носилац: Завод за статистику, Агенција, Гендер центар Владе РС
- Програм подстицаја 3 - Едукације у области предузетништва и примјене Закона о равноправности полова у БиХ у области рада, запошљавања и приступа ресурсима, са посебним нагласком на жене предузетнице.
Рок: 2006.-2010. година,
Носилац: Гендер центар Владе РС, Агенција, Привредна комора РС.

7. МАТРИЦА ПРОГРАМА ПОДСТИЦАЈА СА НОСИОЦИМА И ВРЕМЕНСКИМ ОКВИРОМ

О.Ц. №/ Прог. №	Име оперативног циља и/или програма подстицаја	Носиоци пројекта	2006. год.		2007. год.		2008. год.		2009. год.		2010. год.	
			Пр. 1.	Пр. 2.	Пр. 1.	Пр. 2.	Пр. 1.	Пр. 2.	Пр. 1.	Пр. 2.	Пр. 1.	Пр. 2.
О.Ц. №1	Јачање финансијске подршке МСП и предузетништва											
Прог. № 1.1.	Обезбеђивање посебних финансијских средстава у Фонду за развој и запошљавање РС намњених за развој МСП	МПР, МФ										
Прог. № 1.2.	Унапређење сарадње између Фонда за развој и запошљавање РС и Републичке агенције за развој МСП	ФРЗ, РАРС										
Прог. № 1.3.	Обезбеђивање финансијску подршку за почетнике у бизнису (<i>start up</i>)	МПР, МФ, РАРС										
Прог. № 1.4.	Покретање кредитних програма и грантова за подстицање развоја МСП и предузетништва на нивоу општина РС	ОУ, ООПР, ЛРА										
Прог. № 1.5.	Припремити и усвојити Закон о финансијском лизингу	МФ	општине	општине	општине	општине	општине	општине	општине	општине	општине	
Прог. № 1.6.	Припремити и усвојити Закон о измјенама и допунама закона о микрокредитним организацијама	МФ										
О.Ц. №2	Убрзање поступка и смањење трошкова регистрације пословних субјеката											
Прог. № 2.1.	Доношење и праћење примјене Правилника о коришћењу, технич. карактеристикама и одржавању електронског дијела Регистра у складу са Законом о регистрацији пословних субјеката у РС	МП, РЕГС, РАРС		Правилник								
Прог. № 2.2.	Израда софтверског програма Регистра	МП, РЕГС										
Прог. № 2.3.	Преузимање података о постојећим субјектима уписа са досадашњих регистра и уношење података у електронски дио Регистра	МП, РЕГС										
Прог. № 2.4.	Формирање мреже између регистарских судова и успостављање јединственог Регистра	МП, РЕГС										
Прог. № 2.5.	Подстицање и помоћ у оснивању сервиса за регистрацију пословних субјеката по принципу „све на једном мјесту“ (<i>one stop shop</i>)	МЛУ, ОУ, РАРС										
О.Ц. №3	Смањење фискалног оптерећења и пореска политика ка МСП											
Прог. № 3.1.	Израдити програм развојних пореских олакшица за МСП и предузетнике кроз измјене и допуне закона о директним порезима и таксима, те иницијативама за измјене индиректних пореза.	ВРС, МФ, РАРС, ПКРС				Даље праћење копљи.						
Прог. № 3.2.	Израдити пројекат за пореске и друге инвестиционе олакшице за пословање у слободним зонама	МЕО, МПР, МФ, РАРС, ПКРС				Израда			Даље праћење копљи.			
Прог. № 3.3.	Иницијативи увођење развојне стопе ПДВ-а	МПР, МФ, РАРС, ПКРС										
О.Ц. №4	Јачање институционалне подршке развоја МСП											
Прог. № 4.1.	Кадровско и техничко јачање постојећих институција за подршку МСП на репуб. нивоу; Ресор за МСП и производно занатство Министарства привреде, енергетике и развоја РС и Реп. агенција за МСП	ВРС										
Прог. № 4.2.	Формирање регионалних развојних центара РАРС-а	ВРС, РАРС, ОУ										
Прог. № 4.3.	Покретање општин. агенција за развој МСП у већим општинама и институционално јачање одјељења за привреду у мањим општинама	ОУ, РАРС										
Прог. № 4.4.	Формирање мрежа локалних агенција у циљу јачања њихове пројектне и друге сарадње	ЛРА, РАРС, ОУ										

Носиоци пројекта: ВРС – Влада РС, МПР – Мин. привр., МФ – Мин. финансија, МП – Мин. правде, МЕО – Мин. правде, МСП – Мин. привр., МПР – Мин. привр., МП – Мин. финансија, МП – Мин. правде, МНО – Мин. науке и тех., МЛУ – Мин. за управу и док. самоупл., МПО – Мин. за прост. уређ., МПК – Министарство просвете и културе, РАРС – Реп. аген. за развој МСП, РДМСП – Регион. центри за МСП, ФРЗ – Фонд. за развој и запош., РЕГС – Регистрациони судови, РЗЗЗ – Републички завод за запошља., РЗСС – Репуб. Завод за статистику, ЛРА – Лок. раз. аген. за МСП, ООПР – Општ. одјељ. за развој, ООПР – Општ. одјељ. за развој, ООПР – Општ. одјељ. за развој, ОУ – Општ. управа, ПКРС – Привредна комора РС, ЗПКРС – Занатско-предузетничка комора РС, УДП – удружења послодавца, УНИ – универзитети, ИНЕПТ – Институт за економику Пољопривредног факултета у БЛ, ИНО – међународни пројекти, ГЕН – Центар центар Владе РС

7.1. Планирани извори подстицајних средства за спровођење Стратегије развоја МСП у РС за период 2006. - 2010. година

Подстицајна средства потребна за спровођење Стратегије биће обезбјеђена из следећих извора:

- Средства остварених приватизацијом државне имовине и имовине јединица локалне самоуправе,
- Донација, прилога и спонзорства домаћих и страних правних и физичких лица,
- Кредитних средстава из намјенских домаћих и страних фондова,
- Кредитних средстава домаћих и страних банака,
- Средства локалне самоуправе,
- Прихода од камата на кредите одобрене МСП-у у склопу спровођења Стратегије,
- И других извора у складу са законским рјешењима.

Висина подстицајних средстава за спровођење Стратегије, биће одређивана зависно од стања и прилива средстава у наведене изворе.

Средства ће се пласирати на основу пројеката, које ће одобравати Влада Републике Српске и органи локалне самоуправе.

8. МОНИТОРИНГ СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА МСП У РС ЗА ПЕРИОД 2006.-2010. ГОДИНА

Праћење реализације Стратегије ће вршити Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа у сарадњи са Министарством за привреду, енергетику и развој кроз полугодишње извјештаје који ће се подносити Влади РС и годишње извјештаје Народној скупштини Републике Српске.